

2687-5640

PREMIUM E-JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

Yıl / Year : 2021
Cilt / Volume : 5
Sayı / Issue : 17
ss / pp : 664-686

<http://dx.doi.org/pejoss.2201>
Araştırma Makalesi / Research Article
Makale Geliş / Received : 26.11.2021
Yayınlama / Published : 31.12.2021

Dr. Öğr. Üyesi. Zuhâl ÇİÇEK

Pamukkale Üniversitesi Fen Edebiyat Fak. Sosyoloji Bölümü Kınıklı/DENİZLİ

<https://orcid.org/0000-0001-9746-225X>

ÇAĞDAŞ TOPLUM DİNAMİKLERİ EKSENİNDE DEĞİŞEN EVLİLİK VE AİLE KURUMU

Özet

Çağdaş toplumda ekonomik, sosyal ve siyasal alanlarda yaşanan hareketlilikler, aile ve evlilik ilişkilerinde farklılıklara yol açmıştır. Artan boşanmalar, evliliğe alternatif ilişkilerin yaygınlaşması, evlilik dışı çocuk sahibi olma, çocuk merkezli yaşam inşası, LGBT bireylerin evlenme ve çocuk sahibi olabilmeleri yönündeki yasal sınırlılıkların görece olarak esnetilmesi, tek ebeveynli ailelerin artışı, geç evlenmeler, evlenmeden birlikte yaşama gibi sayılabilecek pek çok değişim, kadınların ve erkeklerin evlilik ve aile ile ilgili yaklaşımlarındaki farklılaşmaya işaret etmektedir. Çağdaş toplum koşulları, belli alanlarda sunduğu özgürlüklerle bireylerin öznel alanlarını inşa etmelerine ve bireysel tercihleri merkezinde ilişkiler kurabilmelerine olanak sağlıyor olsa da karmaşık ve hızlı değişen sosyo-ekonomik yaşam alanı, belli riskleri ya da tehditleri de beraberinde getirmektedir. Günümüzde bireylerin kendi hayatlarına dair yaşadıkları en önemli sorun yine aynı sosyo-ekonomik dinamiklerden dolayı, güvensizlik ve belirsizliktir diyebiliriz. Böyle bir sosyal yaşamda bireyler ilişkiler kurmakta ya da ilişkilerini sonlandırmaktadır. Evlenmek, karmaşanın hakim olduğu bu yaşamda, hem güvensizliğe ve belirsizliğe karşı güvende hissetme üzerine temellenen duygusal ihtiyaçların tatminine hem de ekonomik risklere karşı güvence oluşturmak gibi rasyonel amaçları gerçekleştirmeye olanak sağlayan bir ilişki sistemidir. Bu çalışmada, katılımcılarla yapılan görüşmelerden yola çıkarak, evlilik ile bağlantılı ilişki süreçlerinde yaşanan değişimlere yönelik değerlendirmeler yapılmaktadır. Nitel veri toplama yöntemi üzerine oluşturulmuş bu çalışmada 10 kişi ile görüşme yapılmış, bulgular içeriksel olarak analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Evlilik, Aile, Toplumsal Değişim

MARRIAGE AND FAMILY INSTITUTION CHANGED ON THE AXIS OF CONTEMPORARY SOCIAL DYNAMICS

Abstract

Movements in economic, social, and political fields in contemporary society has led to differences in family and marital relations. Many differences such as increasing divorces, spread of alternative relationships to marriage, having children out of wedlock, child-centered life building, relative relaxation of legal restrictions on LGBT individuals to marry and have children, the increase of single parent families, late marriages, cohabitation without marriage that could be enumerated, points to disparities of approaches to marriage and family for both men and women. Despite the fact that contemporary social conditions offer freedoms in certain areas which allow individuals to build their subjective areas and lets them establish relations in the center of their individual preferences, complex and swiftly changing socio-economic living space, brings with it the certain risks or threats

with it. We could say that nowadays the most important problem that individuals have regarding their own life is insecurity and uncertainty due to these same socio-economic dynamics. Individuals are establishing or ending their relations in a social life such as this. Marriage, in this life of chaos, is a system which provides both the satisfaction of emotional needs based on feeling secure against insecurity, and uncertainty, and the realization of rational goals such as security against economic risks. In this study, based on the interviews with the participants, evaluations are made about the changes in the relationship processes related to marriage. In this study, which was built on the qualitative data collection method, 10 people were interviewed and the findings were analyzed contextually.

Key Words: Marriage, Family, Social Change

1. GİRİŞ

Bireylerin evliliğe ve aileye yönelik yaklaşımları, yaşanan toplumun ekonomik, siyasal, ideolojik, hukuksal ve sosyal dinamikleriyle şekillenmektedir. Günümüz hızlı değişen dünyasında aileye ilişkin değerler ve pratikler farklılaşmıştır. Bu farklılaşmanın merkezinde, yeni çalışma biçimleri, ücret farklılıkları, teknolojik gelişmeler, kentleşme, kadın istihdamının artması, rekabete dayalı iş anlayışının yaygınlaşması, kariyer odaklı mesleklere yöneliş, artan tüketim, bireyciliğin yaygınlaşması, dayanışma biçimindeki değişimler ve hukukun modern toplumsal koşullara uygun düzenlenmesi gibi bir dizi sosyo-ekonomik değişken yer almaktadır. Pek çok teorisyen günümüz ekonomik paradigmaları ekseninde aile yapısının ve aile içi ilişkilerinin daha kırılgan ve dışsal dinamiklerden daha kolay etkilenebilir olduğunu ileri sürmüştür. Farklı gelişmişlik düzeyine sahip ülkelerde artan boşanma oranları, bireylerin evlilik ilişkisinden beklentilerinin değiştiği, hatta aile kurumunun çökmekte olduğu yönünde tartışmaları gündeme getirmiştir. Giddens'in belirttiği gibi (2017:181) "kişisel yaşamda büyük ölçüde deneme-yanılma yaşandığı görülmekte ve ailenin gelişmesine ilişkin modellerin gelecekte nereye varacağından kimse emin olamamaktadır". Bu bağlamda aile içi ilişkilerdeki değişimin boyutlarına ve ailenin karşı karşıya kaldığı risklere ilişkin temel süreçlerin anlaşılmasında farklı toplumların kendilerine özgü dinamikleri özelinde değerlendirme yapmak önemli bir çıkış noktası olarak görülebilir. Günümüzde hakim söylemleriyle bireylerin öznel yaşam algılarındaki farklılaşma, evlilik ilişkisini etkilemiştir. İyi eğitim almak, iyi para kazanmak, iyi bir yaşam standardına sahip olmak ve iyi kariyer yapmak gibi değerler, özellikle günümüz yeni orta sınıflar için önemli bir yaşam stratejisi olarak görülmektedir. Bireylerin beklentileri ve tercihleri, mevcut sınıfsal konumlarıyla şekillenmektedir.

Evlenmemek, evlilik dışı çocuk sahibi olmak, evlenmeden birlikte yaşamak ya da daha geç yaşlarda evlenmek gibi tercihler üzerine yükselen evlilik ilişkisi, günümüzde iyi işlerde çalışan, iyi bir gelire sahip olan, kariyer merkezinde yaşam inşa eden kadınlar ve erkekler için çoğunlukla kabul görmektedir. Kadın ve erkek arasındaki ilişki, U. Beck ve E.B.Gernsheim'in vurgularıyla (2017)

"...artık herhangi bir siyasal amaca, hanedanlıkların sürdürülmesine ya da mülk edinmeye hizmet etmiyor. Miras alınan ve doğal kabul edilen bağlar gevşemiş ve takım halinde çalışan çift artık ayrıcalıklı bir konuma oturmuş görünüyor... Sağlam temelli ve düzenli olan her şey giderek kayboluyor. Kişi toplumun bireylere daha önce çeşitli meslekler ya da kasabanın farklı semtleri kanalıyla sunduğu her şeyi, sevgiliyle yaşadığı makro-mikro kozmosta bulmak durumundadır" (s.191).

Evliliklerin sürdürülmesinde, eşlerin birbirlerinin öznel dünyaları ekseninde kurdukları ilişkilerinin, bağlılıklarının, romantik aşklarının, cinsel ve duygusal tatminlerinin gücü belirleyicidir (Lloyd ve Zick,1986:89-102). Bireyler, kendi yaşam projelerini moral değerlerden ziyade bireysel otonomi üzerine inşa etmektedir. Kadın ve erkek arasındaki asimetric güç ilişkilerine yönelik yapılan eleştiriler, her iki tarafın da özgür alanlarının kabullerine yönelik anlayışın yaygınlaşması, tercihlerde özerklik gibi durumlar bireylerin evlilik tercihlerinde ön plana çıkmaktadır (Bouteillec vd., 2011:191-209). Bunun yanı sıra, günümüzde kadınlar ve erkekler aşk, sevgi, saygı ve çocuk sahibi olma duygularını daha çok merkeze almış görünmektedirler. Bireysel tercihler üzerinden kurulması düşünülen evlilikler, bir yandan mutlu bir birlikteliğin kapılarını açarken diğer yandan yine aynı öznel nedenlerden dolayı çatışmalara ve anlaşmazlıklara kapı açabilmektedir. Günümüzde çocuk sayısının fazla olması yaygın

olarak istendik bir talep olmasa da evli çiftlerde çocuk merkezli bir yaşamın inşası dikkat çeken diğer bir konudur. Çocuğun eğitimine verilen önem, çocuğun psikolojik, sosyal ve kültürel olarak gelişimi için sağlanan maddi olanaklar, ebeveynlerin çocuklarının eğitimleri için gerekli olan maddi koşulları sağlayabilmeleri yönünde gösterdikleri yoğun çabalar, kısaca ekonomik, kültürel ve sosyal sermayenin geliştirilmesine verilen önemin artması günümüzde çiftleri yönlendiren ve evlilik ilişkilerinin içerimini belirleyen temel unsurlardır. Günümüz evlilik ilişkilerinde dikkat çeken diğer bir konu, boşanmaların ve yeniden evlenmelerin yüksek oluşudur. U. Beck ve E.B.Gernsheim (2017), bunun paradoksal olduğunu ileri sürmüşlerdir:

“...Aile aynı zamanda hem parçalanmakta hem de bir temel üzerine oturtulmaya çalışılmaktadır. ...her şeyin ötesinde, bu kadar çok sayıda insan genellikle tüm öteki uğraşlarını terk ederek çocuk sahibi olma özlemiyle yanıp tutuşurken, doğum oranının da düşmekte olduğu gerçeğine bir açıklama bulunması gerekmektedir. Aynı şekilde, boşanma oranında da hızlı bir artış varken, birliktelik, ebeveynlik ve aşk ile dolu evcil bir cennet içinde kişisel kurtuluş vaat eden bir aile hayatı çekiciliğini hala korumaktadır? Her iki cinsi boğaz boğaza kavga etmeye, sonra yine de, ancak bu eşle ya da bir sonraki ile gerçek aşkı bulma ve kişisel tatmin umutlarını korumaya, hayal kırıklığının kaçınılmaz olduğu son derece yüksek standartlar koymaya kim inandırmaktadır?” (s.192).

Eşcinsellerin evlenme ve çocuk sahibi olma hakkı elde etmeleri, ayrı yaşayarak devam ettirilen ilişkiler, tek ebeveynli aileler, iş durumundan dolayı farklı mesafelerde yaşamak zorunda olan çiftler, bekar yaşamayı tercih etme, baba/anne olmadan çocuk sahibi olan kadınların/erkeklerin varlığı gibi sayılabilecek bir dizi değişim, farklı yaşam tercihlerine karşılık gelmektedir (Giddens, 2000:35/170-178). Günümüz hızlı değişen dünyasında evlilik ilişkisinin daha karmaşık bir yapıya sahiptir. Geleneksel kalıpların içerimini oluşturduğu evlilikler artık -görel olarak- azalmaktadır. Kadınlar ve erkekler, tüketim kültürünün, küresel ilişkilerin hakim olduğu dünyada -görel olarak- sınırsız seçeneklere ya da alternatiflere sahipmiş gibi davranmaktadır ve ilişkilerini bu bakış açısı merkezinde inşa edebilmektedir. Evlilikler de artık aile baskısıyla değil, gönüllü olarak ve belli özgürlükler temelinde gerçekleştirilmektedir.

Kadınlar ve erkekler, aile, iş, sevgi ve bireysel hedefler peşinde koşma gibi değerler ekseninde çıkar çatışmaları yaşamaktadır (Giddens, 2000:178). Sadece erkekler değil kadınlar da artık mesleki kariyer amacıyla hareket etmekte ve bunun için çok çaba sarf etmektedir. Bireylerin günümüz koşullarıyla belirledikleri yaşam hedefleri ve stratejileri, onları toplumun farklı kurumsal alanlarında var olmalarına neden olmaktadır. Dolayısıyla kadın ve erkek için, yalnızca sevgi, cinsellik, çocuk, evlilik ve ev içi roller değil, iş, siyaset, ekonomi, meslek ve eşitsizlikler gibi konular da evlilik ilişkisinin dinamiğini belirleyen unsurlar olarak görünmektedir. Eğitilmiş, para kazanan ve sosyal hakları olan kadın, sosyal çevresiyle daha dinamik ilişki kurmaktadır. Bireysel yaşamının inşasında daha etkin konuma gelen kadın için kendisini ifade edebileceği alanlar farklılaşmıştır. Geleneksel değerler ve cinsiyete dayalı kalıp yargılar sorgulanmakta, evlilikler eşitlik ve ortak sorumluluklar üzerine inşa edilmektedir. Geleneksel yapının özellikle ülkemizde bütünüyle değiştiğini söylemek olası değildir. Kadınlar, geçmişe kıyasla daha geniş istihdam alanı bulsalar da ideolojik ve ekonomik faktörler kadınları dezavantajlı konuma itebilmektedir. Kandiyoti'nin (1997) belirttikleri gibi esnek çalışma koşulları açısından değerlendirildiğinde kadınların düşük ücretli ve nitelikli işlerde çalışmaları, evlilik ilişkilerini etkileyebilmektedir. Ekonomik özgürlüğe sahip olsa da, ailede, çalışma ve sosyal hayattaki eşitsizliğin, kadınlar lehine kolay şekilde değişmediğini söylemek mümkündür.

Genel olarak bakıldığında günümüzde evlilikle ilgili beklentileri şekillendiren temel süreçler, ekonomik, sosyal ve ideolojik alanlara ilişkin değişimlerdir. Ekonomik krizler, gelir dağılımındaki dengesizlikler, yoksulluğun artması, enflasyonun yükselmesi gibi ekonomik alana ilişkin parametreler, günümüzde evlilik ilişkisini ve aile kurumunu büyük ölçüde etkilemektedir. Ekonomik yapıdaki değişimler ve dengesizlikler, ailenin yaşam stratejisini, konumunu, refah düzeyini, sosyal çevreyle kurduğu ilişkisini ve sosyal hayata katılım biçimini etkilediğinden farklı sınıfsal konumda olan aileler bu dinamiklerden ve sürecin işleyişinden farklı düzeylerde etkilenmektedir. Dolayısıyla evliliklerin daha çok riskle karşı karşıya olduğunu açıklar.

Bu çalışmada, kadınların ve erkeklerin, günümüzün sosyal, ekonomik, siyasal ve ideolojik gerçeklikleri dolayısıyla değişen yaşam biçimlerinden ve perspektiflerinden yola çıkarak, evlilik ilişkisinin ve aile içi ilişkilerin farklılaşan tarafları ele alınıp tartışılmaktadır. İlk olarak, araştırma konusunun kuramsal çerçevesi sunulmakta daha sonra, mülakatlardan elde edilen verilerin değerlendirmesi yapılmaktadır. Çalışmada aile ve evlilik kurumunun günümüzde karşı karşıya kaldığı risklerin ortaya konması amaçlanmakta; evlilik ilişkilerindeki farklılaşma, özgürlükler, eşitlik, aşk, çocuk merkezli yaşam, bağlılık gibi modern toplumda hakim olan değerler ekseninde tartışılmaktadır.

1. ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ

20. yüzyılın sonlarında yaşanan önemli ekonomik ve toplumsal değişimler, aile ve evlilik kurumun yeni düzenlemeler getirmiştir. Modernleşme, küreselleşme, tüketim kültürü, postmodernizm gibi kuramsallaştırmalar, toplumun bütün alanlarında köklü değişimlerin dinamiklerine işaret etmiştir. Ekonomik, toplumsal, kültürel ve siyasal alanın bütününde dönüşümlere yol açan bu yeni düzen, aile ve evlilik kurumuna ilişkin konularda yeni tartışmaları da gündeme getirmiştir. Özellikle Neo-liberal ekonomik politikalarla beslenen tüketim toplumunda, bireylerin yaşamsal değerlerine ve pratiklerine farklı değişkenler girmiş ve bireyler bu değişkenler merkezinde hayatlarını inşa etmişlerdir. 20 yüzyılda hakim olan sosyo-ekonomik, siyasal paradigmaların, aile ve evlilikle ilgili değersel ve pratiksel alanda yarattığı değişimleri analiz etmeleri noktasında önemli yaklaşımlara bakmak gerekir.

İlk olarak aile kurumunu modernleşme çizgisinde ele alan yaklaşımlara bakacak olursak, modernleşmenin sonuçlarına dair analizleriyle öne çıkan pek çok teorisyenin, aile kurumundaki yapısal ve işlevsel farklılaşmanın nedenini, teknoloji ve işbölümü gibi ekonomik alana dair değişimlerin yanı sıra bireycilik, bencillik, özgürleşme gibi değersel alana ilişkin değişimlerle açıkladıkları görülmektedir.

Bireyciliğin ve özgürleşmenin temel toplumsal değer olarak konumlandırıldığı modern toplumda bireyler arasındaki ilişkilerin, rasyonel temeller üzerine inşa edilmesiyle geleneksel bağlamlarından sıyrılmış olması, ailenin ilişkisel dinamiğini etkilemiştir. Ailenin parçalanması, küçülmesi ya da çözülmesi gibi yapısal değişikliklere vurgu yapılmıştır. Geniş aileden çekirdek aileye geçiş, akrabalık ilişkilerinin zayıflaması, iş yerlerinin fiziksel olarak uzak alanlara dağılmasıyla aile üyelerinin ayrılması, kadının iş hayatına katılımıyla birlikte kadın ve erkek arasındaki ekonomik bağımlılık ilişkisinin ve ataerkil aile yapısının zayıflaması, gibi bir dizi değişim, modernleşme-aile kurumu ilişki üzerinden analiz yapan teorisyenlerin tartıştıkları konular olmuştur.

Simmel (2009), Eisenstadt (2014) ve Levy (1996) gibi kuramcılar, hızlı ekonomik ve toplumsal değişimin, aile kurumunun modernleşme öncesinde sahip olduğu işlevlerini kaybetmesine neden olduğunu ileri sürmüşlerdir. Toplumda değişen etkileşim kalıplarını ve formlarını sosyal alışveriş ve sembolik etkileşim teoriyle analiz eden Simmel (2009), bireyselleşmenin hakim olduğu modern dünyada aileyi, rekabet, dayanışma ve düşmanlık gibi bireylerarası ilişkilerin kuramsal nitelik kazandığı ya da somutlaştığı bir yapı olarak ele almıştır. Simmel, modern dönemde, aile kurumunun yapısal olarak farklılaştığını ve farklılaşmanın ekseninde kentleşme süreci olduğunu ileri sürmüştür. Kentte bir değişim metası olarak merkezde olan para, tüm toplumsal zihniyeti değiştirmiş; bireyler arası ilişkiler, kente özgü yaşamsal pratiklere ve davranış biçimlerine dönüşmüştür. İşbölümü ve uzmanlaşma, aile üyelerinin birden çok sosyal aidiyet alanlarına dahil olmalarına yol açmış ve bir arada oturma zorunlulukları ortadan kalmıştır. Eisenstadt (2014), modern toplumda ailenin işlevsel yönden farklılaştığına vurgu yapmıştır. Batı Avrupa’da 19. Yüzyıldan başlayarak yaygınlaşan mesleki farklılaşma ve işbölümü, ailede üyeler arasında sorumlulukların paylaşımını etkilemiştir. Kadının eş ve çocuk sorumlulukları üzerinden tanımlanan rolü, mesleki alana kaymış; kadın, iş yaşamına katılımıyla sadece domestik alana ilişkin sorumluluklarıyla tanımlanmamaya başlamıştır. Dayanışma temelli akrabalık ilişkileri zayıflamıştır. Levy (1996), aile kurumundaki değişimi, ailedeki otorite değişimi ekseninde açıklamıştır. Hem kadın ve erkek arasındaki güç ilişkisinin, hem de ailenin birey üzerindeki baskı ve denetim mekanizmalarının değiştiğine işaret etmiştir.

Beck ve Giddens gibi teorisyenler, modern toplumun bireyci kimlik kurgusu üzerinden değişen ilişkisel yapıları analiz etmişlerdir. Modern toplumun değerleri üzerine hayatlarını inşa eden bireyler, kendi yaşam tercihlerinde görece olarak özerktir. Bireycilik, kadın ve erkek arasındaki asimetrik güç

ilişkilerini etkileyerek eşitliğe dayalı ilişki biçimini ön plana çıkarmış; tek tarafın özverisi üzerine kurulu ilişkileri yerinden etmiştir (akt. Bouteillec vd. 2011:191-209). Modern toplum dinamikleri, bireyleri birbirinden kopuk atomik yapılara dönüştürmüştür. Geçmişin toplumla uyumlu olan bireyi, günümüzün yalnızlaşan, çevresine yabancılaşan varlıklarıdır. Bütün bu süreç moral değerlerin ve geleneksel kontrol mekanizmalarının zayıflamasıyla sonuçlanmıştır. Bireysel yaşamın inşasında aileler ya da daha kalabalık akrabalık ilişkileri değil, kazancın, rekabetin, işbölümünün egemen olduğu iş yaşamı belirleyici olabilmektedir. Bu durum hem kadın ve erkek arasındaki ilişkileri hem de ebeveynlerin çocukla kurdukları ilişkileri farklılaştırmıştır. Ailelerin çocukları üzerindeki denetimleri azalmıştır (Goode,1962:544-567). Giddens, bu yüzyılda aile kurumunu etkileyen temel değişkenin ekonomide işbölümü ve rekabete dayalı yeni bir toplumsal düzenin inşası olduğunu ileri sürmüştür. Bu yeni ekonomik sistem, işbölümü, çalışma biçimi, sosyal ilişki ve dayanışma biçimlerini farklılaştırmıştır. Sosyal izolasyon ve toplumsal çözülme, aile kurumunun işlevsel olarak farklılaşmasına yol açmıştır (2000:91; 1993:118). Cooke, ailenin işlevsel farklılaşmasını, kadın istihdamındaki artışla ilişkilendirmiştir. Çalışma yaşamına katılan ve ekonomik özgürlüğe sahip olan kadın oranının artışı, aile ve evlilikle ilgili düşünce ve beklentileri değiştirmiştir (2006:442-472). Postmodern kuramcılar, hızlı değişen dünyada hakim olan belirsizlik duygusunun, aile ve evlilik ilişkileri üzerindeki etkisi bağlamında tartışmalar yapmışlardır. Aileyi baskı altına alan sosyo-ekonomik ve siyasal dinamiklerin yanı sıra sorunlarla baş etme stratejileri, dayanışma, duygusal paylaşım, yakınlık, kendini gerçekleştirme ve ifade etme, sorgulama, sorumluluk gibi kavramlar ekseninde aile ve evlilik ilişkisindeki değişimleri tartışmışlardır (Allen,1998; Rogers vd.,2001; Bouteillec vd., 2011).

Tüketim toplumu kuramları ekseninde ailenin, bir tüketim birimi olma vasıylfa öne çıktığı vurgusu dikkati çekmektedir. Featherstone'a göre, kitle kültürü, ailedeki ve özel hayattaki geleneksel biraradalık biçimlerinin yanı sıra, yüksek kültürün en iyi ürünlerini sağlamaya çaba gösterdiği mutluluk ve doyum vaadi, büsbütün farklı bir öteki özlemi, yapay kitlesel olarak üretilmiş meta kültürüne katılan atomlaşmış, manipüle edilen bir kitle doğurmuştur. Göstergeler, iletiler ve imajlarla dolup taşan bir toplumun ortaya çıkışı söz konusudur (2005:37).

Tüketim kültürü içerisinde tanımlanan hayat tarzı kavramı, statü gruplarının ayırt edici hayat tarzına gönderme yapmaktadır. Featherstone (2005) bu kültürün özelliğini şöyle anlatır:

“Bir kimsenin bedeni, giysileri, konuşması, boş zamanı kullanması, yiyecek ve içecek tercihleri, ev, otomobil, tatil seçimleri vb. gibi mülk sahibi/tüketicinin beğeni ve üslup duygusunun bireyselliğinin işaretleri olarak görülür. Bulanık bir konformizm çağı ve kitlesel tüketim dönemi, moda yok modalar var, kurallar yok tercihler var, herkes istediği biri olabilir şeklinde bir hayat tarzının üsluplaştırılmasıdır. Bu kültür, tüketim pratiklerinin, tüketim mallarının tasarlanması, satın alınması ve teşhir edilmesi, gündelik hayattaki tecrübelerin, mübadele değeri ve araçsal rasyonel hesap ve dışavurumsal olarak anlaşıldığı kültürdür. Tüketim kültürünün yeni kahramanları hayat tarzını bir hayat projesi haline getirir; bir hayat tarzı çerçevesinde bir araya getirdikleri ürünlerin, giysilerin, pratiklerin, tecrübelerin, görünüşlerin ve bedensel özelliklerin tikelliğinde kendi bireyselliklerini ve üslup anlayışlarını teşhir ederler (s. 141-145).

K. Kumar (2004) tüketim toplumuna dair şunları söylemiştir:

“Yeni toplumsal düzende en önemli yönelim “ev-merkezli toplum” dur. Enformasyon teknolojisi, gitgide ev –temelli tüketimin hizmetine sokulmuştur. Dışarı çıkmanın yerini evde oturma aldı. Aileler, pub ya da sinemaya gitmek yerine kolektif olarak ya da ayrı ayrı oturup video-kasetleri seyrediyor ya da otuz kanallı televizyon, uydu ya da kablolu yayın arasında bir seçim yapıyor. Eğlence dışındaki öbür hizmetlerde ev merkezlidir. Telefon aracılığıyla 24 saat dolaysız bankacılık (tele-bankacılık), tele-alışveriş, online eğitim, elektronik eve iş verme, özellikle mimari, muhasebecilik, reklamcılık, bilgisayar programcılığı, şirket danışmanlığı, yüksek öğrenim ve avukatlık gibi alanlarda evde çalışma olanaklarının olması bu yeni düzene işaret etmektedir (s. 187-189).

Bahsedilen yaklaşımlar ekseninde bakıldığında tüketim toplumunda aile artık bir tüketim birimi haline gelmiştir. Bununla birlikte kadınların ve erkeklerin evlilikten beklentileri de çoğunlukla bu değerler üzerine kurulmuştur. Yaşam standartlarını yükseltmek, temiz, düzenli, rahat ve büyük bir evde yaşamak, şık eşyalar kullanmak gibi tüketim eksenli beklentiler evli ya da evlenecek kişiler için önemli unsurlar olarak görülmektedir (Demirkan vd. 2009:5-7;Yıldırım, 2004:59-81). Evlilikten beklenen, günlük yaşamı paylaşmak, bireysel refahı artırmak, başkalarıyla iyi ilişkiler kurmak, sosyal ve kültürel aktiviteler ile toplumsal yaşama katılmak, çocuğun/çocukların sorumluluğunu üstlenen bir ya da birkaç yetişkini bir araya getiren mahrem ama ortak çevreye sahip açık bir yaşam birliği oluşturmaktır (Giddens, 2000:35/170-178). Artık evliliğin sürdürülmesindeki ana unsurlar, eşlerin birbirlerine bağlılığı, duygusal ilişkileri ve doyumları, sevgi, saygı, dostluk, cinsel tatmin, erkeğin/kadını geliri, eğitim düzeyi, mesleği ve eşler arasındaki sosyal benzerliklerdir (Lloyd ve Zick, 1986:98). Kadınların ve erkeklerin kendi özgür alanları merkezinde inşa ettikleri aile yaşamı her zaman çiftler arasında uyumlu bir birliktelik oluşturulmuş aile yaşamına karşılık gelmemekte aynı zamanda çatışmaların da yaşandığı bir alana karşılık gelmektedir. Özellikle çift kariyerli ailelerde ücret, çalışma saatleri, ev içi rollerinin yerine getirilmesi, birlikte geçirilen zaman, çocukların bakımı gibi konular, çiftler arasında çatışmalar yaratabilmektedir. Kadın artık hem para kazanan hem de sosyal çevresini geliştiren birey konumundadır.

Ekonomik olarak özgürleşen kadın ailedeki sorumlulukların, değerlerin, iletişim biçimlerinin farklılaşmasında önemli bir rol üstlenmiştir. Fakat bütün kadınların yüksek ücretli ve kalifiye işlerde çalışmadıkları göz önüne alındığında, farklı sınıflarda yer alan kadınlar için sorunlarında da farklılık arz edeceğini de söylemek gerekmektedir. İş yerlerindeki eşit olmayan ve esnek çalışma biçimleri gibi faktörler, hem kadının öznel yaşam alanını inşasında hem de aile içi ilişkilerinde sorunlara yol açabilmektedir (Kandiyoti,1984;Aytaç,2002).

Çocuğun ailede değişen konumu daha ziyade çocuk merkezli bir yaşamın inşası da günümüzde ailede gözlenen diğer bir farklılaşma alanıdır. Geleneksel toplumdaki farklı olarak günümüz toplumunun aile yapısında hakim olan en temel değer, çocuktan beklentilerin azalmasıdır. Çocuğun eğitime verilen önemin ve buna mukabil eğitim masraflarının artması, ailenin kaç çocuk sahibi olacağını belirlemektedir. Çocuğa ilişkin masrafların yeni ekonomik düzende artması, modern ebeveynler için zorlayıcı yükümlülükler içermeye başlamıştır. Çocuğun yetiştirilmesi ve sosyalleşmesinde aile dışı dinamikler önem kazanmıştır (Parillo, 2002:289-292).

2.YÖNTEM

Araştırmada nitel veri toplama tekniği kullanılmıştır. 10 kişi ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın bu kısmında günümüz toplum dinamikleri ekseninde evlilik ve aile ile ilgili beklentilerde ve tercihlerdeki değişimler, görüşme yapılan kişilerin görüşleri üzerinden değerlendirilmektedir. Görüşme yapılan kişiler K1-K10 olarak kodlanmıştır. Farklı fakültelerde lisans ve lisansüstü düzeyde öğrenim gören katılımcıların yaş aralığı, 17 ve üzeri olarak belirlenmiştir. Türkiye’de evliliğe ve aile kurumuna yönelik değişen kalıplar, ideal evlilik yaşı, ideal eş tanımlaması, evlilik sürecindeki rollerin paylaşımı, boşanma, ekonomi ve aile kurumu arasındaki ilişki, evliliğin devamlılığını sağlayan sosyo-kültürel ve psikolojik faktörler sorgulanmıştır.

3. BULGULAR

3.1. Aileye Yönelik Geleneksel Kalıpların Değişmesi Durumu

Görüşme gerçekleştirilen örneklem grubu lisans ve lisansüstü öğrencilerinden oluşmaktadır. Her birey, içinde doğup büyüdüğü sosyo-ekonomik ve siyasal koşullar içinde kimliğini geliştirmektedir. Aile ve evlilik ile ilgili düşüncelerdeki farklılaşmayı belirleyen dinamikler sadece bireysel değil sosyo-ekonomik ve siyasal yapıdaki değişimlerdir. Farklı sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel ortamlarda büyüyen, sosyalleşen, kimliğini inşa eden bireylerin yaşam biçimleri, hayattan beklentileri, ihtiyaçları, sorunları ve sorunların çözümüne yönelik geliştirdikleri stratejiler de farklıdır. Günümüz hızlı değişen dünyasında evlilik ve aile ile ilgili geleneksel kalıpların değiştiğini söylemek mümkündür. Evlilik, bir anlamda, yaşanan toplumsal yapının etkilerinin yansıdığı bir alandır. Bireyler yetiştiği ailelerde

model aldıkları davranışları evlilik ilişkisinde yeniden üretebilmektedir. Eşle ve çocukla geliştirilen ilişki biçimi, beklentilerin karşılanıp karşılanmaması, görev ve sorumlulukların yerine getirilme biçimi, bu yeniden üretimin somut olarak yansıdığı alanlar olarak görülebilir. Eğitim ve iş hayatına dahil olma görelisi olarak evlilik ilişkilerini farklılaştırmaktadır. Ekonomik özgürlük, sosyal ve kültürel hayata daha yoğun şekilde katılım sağlama, kentsel yaşam dinamikleri, sosyal medya kullanımının yaygınlığı, özgürlükçü ve bireysel tercihlerin önceliği gibi değişkenlerle şekillen modern toplum yaşamında bireylerin geleneksel evlilik değerlerinin farklılaştığını söylemek mümkündür. Evlilikler artık günümüzde pek çok birey için zorlu ekonomik koşullara ya da aile baskısından kurtulmak için gerçekleştirilen bir ilişki biçimi olmaktan ziyade aşık olunan, ortak paylaşımlar ekseninde mutlu olacağını düşündüğü kişiyle inşa ettiği bir ilişki biçimidir. Günümüzde bireyin evlilik sürecine dahil olmasında fiziksel ve psikolojik olarak hazır olması önemli bir ölçüttür. Buna mukabil, mutsuz olduğu, beklentilerini gerçekleştirmediği, kendini kısıtladığını ve farklı arayışlarına karşılık bulamadığı bir evlilik ilişkisini yine kendi tercihiyle sonlandırdığı bir ilişki biçimidir de aynı zamanda. Bu konuyla ilgili katılımcıların görüşleri şöyledir:

“Evleneceğim kişiyle ilgili geleneksel kalıpları asla dikkate almıyorum, birçoğunun da alınmaması gerektiğini düşünüyorum. Geleneksel kalıpların insanları kısıtladığını düşünüyorum.” (K1).

“Evlilikle ilgili düşüncelerini geleneksel kalıplar belirlemiyor. Evleneceğim kişiyle ilgili geleneksel kalıpları dikkate almıyorum. Tabi bu yetiştirildiğim aile ile alakalı. Benim ailem benim mutluluğumun daha önemli olduğunu düşünüyor bundan dolayı kararlarım saygılılar. Bana güveniyorlar da. Bunun için geleneksel kalıplar benim için önemli değil. Eleştirdiğim konular ise erkeklere bazı konularda daha ayrıcalıklı davranılıyor. Burada yine eşitlik konusuna geliyorum. Erkeklerin, erkekler ne yapıyorsa kadınların da aynı şeyleri yapabileceklerini kabul etmeleri gerekiyor. Eğer kabul etmiyorlarsa kendileri o hareketleri yapmamalılar benim görüşüme göre.” (K2).

“Asla geleneksel kalıplara takılan biri olmadım, olmayı da düşünmüyorum. Bu kalıplar toplum baskısıymış gibi geliyor. Kalıplar çok saçma geliyor. Zaman değişiyor devir değişiyor eskiden nasılsa öyle süregelmek zorunda değil. Biz değişiyoruz. Bunlar değişmeli.” (K3)

“Herhangi bir geleneksel kalıba uyum sağlamıyorum. Karşı taraf bana saygı duyduğu sürece bende bana mantıklı gelen durumlara uyum sağlayabilirim. Ama yaşadığımız yüzyıla uygun olmayan kalıplar beni oldukça üzüyor. Büyüyemiyoruz, öğrenemiyoruz, gelişemiyoruz.” (K4).

“Geleneksel kalıplar deyince öncelikle düğün, evlenme biçimi aklıma geliyor. Düğünü dikkate alıyorum ama az masraflı sade düğünleri seviyorum. Çünkü bir araya gelmek, birleşmek bir kutlama ile ödüllendirile bilir. Görücü usulü evliliklere de karşıyım çünkü seçme hakkı bireyindir. Gerdek günü kan bekleme gibi kişilerin bir şeyleri sırf ispat etmek, kanıtlamak için girdikleri psikolojik bunalımlar, başlık parası gibi insanın aslında değersizleştiren olgular tamamıyla yanlış buluyorum.” (K5).

“Geleneksel kalıplar konusu artık çok fazla önem arz etmemektedir. Ki etmemelidir zaten. Geleneksel kalıpların evlilikte ya da aile kurmakta çok gerekli bir durum olduğunu düşünmüyorum. Bence bu durum sadece evlenmek üzere olan iki bireyin işini daha da zorlaştırmaktadır.” (K6).

“Geleneksel kalıplar benim evlilik kararımda ve evlilikle ilgili düşüncelerimde önem verdiğim bir konu değildir. İnsani olarak iyi olması yeterli, geleneksel kalıplar bunun önüne geçmemeli.” (K7).

“Açıkçası geleneksel evliliklerden çok modern evlilik taraftarıyım. Kına gecesinde ağlamak yerine ailem ve arkadaşlarım ile gülerken zaman geçirmeyi tercih ederim. Ayrıca evleneceğim kişinin kültürel bakışı da benim için çok önemli olduğu için uyuşmazlık var ise bunu baştan sonlandırırım. Din, ırk, etnik köken ayrımı asla yapmam. Bu yüzden eşimin

isteğine saygı duyarım, o da benimkine saygı duyuyor ise tabiki de. Çünkü Türkiye’de maalesef ki din ayrımı ve kültürel çatışmalar yaşanıyor. Bu yüzden bu tür yobazlıkları eleştirmeyi geçtim görmezden geleceğim ilk şeylerden bir tanesidir.” (K8).

“Benim bir yanım geleneksel değerlere saygı duyar. Mesela aile büyüklerimin yanında eşimle sarmaş dolaş olmak ya da bazı hallerde el ele tutuşmayı bile istemeyebilirim. Bu konularda geleneksel yanım var. Diğer yandan evlilik için illa düğün olması gerekir gibi gelenekler bana mantıklı gelmiyor. İki kişinin evlenmesini bu kadar şatafatlı duyurmaya gerek yok bence yani burada sadece benim düşüncem önem taşımaz eş adayımın da düşüncesini dikkate almam gerekir. Diğer yandan evlendiğimde ne kendi aileme ne de eşimin ailesine yakın olmak istemem. Kendi ailemiz olsun ve mahremiyetimiz bizde saklı kalsın isterim. Kültürel özellikler var bir de. Örneğin Kürtlerde genel olarak gelin kaynana ve kayınpederin yanında konuşmaz ve yemek yemez. Bu kültür giderek azalmakla birlikte benim asla kabul edebileceğim bir konu değil özellikle eğitilmiş yetişmiş bir birey olarak bu tarz kültürlere uymayı kabul etmem.” (K10).

3.2. Günümüzde Evliliklerde Yaşanan Temel Sorunlar

En genel ifadesiyle aile kurumu, çocuk yapma, cinsel ihtiyaçların tatmini, bireyin kimliğinin inşası ve duygusal ihtiyaçlarının karşılanması, toplumun sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik değerlerinin aktarılması ve yeniden üretilmesi, ekonomik sistemin ihtiyacı olan bireyin yetiştirilmesi gibi farklı işlevlerle öne çıkan bir kurumdur. Bu bağlamda evlilik yoluyla kurulan aile kurumunun devamlılığı önemlidir. Küreselleşme süreciyle yaşanan teknolojik, ekonomik, sosyal, kültürel, siyasal ve hukuksal değişimler evlilik ve aile ile ilgili ilişki sistemlerini de etkilemiştir. Aile kurumu, yapısal ve işlevsel açıdan farklılaşmıştır. Kentleşme, artan sosyal hareketlilik, kadın istihdamının artması, yaşam ve tüketim biçimlerinin farklılaşması, eğitim düzeyinin farklı toplumsal kesimlerde ve cinsiyetler arasında yükselmesi, kariyer merkezli iş ve çalışma biçimlerinin yaygınlaşması gibi değişimler, çift kariyerli ailelerin yaygınlaşmasına, eşlerin sosyal ve kültürel hayata katılımlarının artmasına, çocuğa verilen önemin değişmesine, daha geç yaşlarda ve bireysel beklentiler ekseninde evliliklerin gerçekleştirilmesine, evlilik öncesi birliklere yönelik toplumsal baskıların azalmasına yol açmıştır. Bunun yanı sıra sahip olunan çocuk sayısındaki düşüş, çocuk sahip olmama yönündeki kararlar, boşanmaların artması, evlenmeden birlikte yaşamayı tercih etme şeklinde alternatif ilişki formlarının yaygınlaşması, eşcinsel birlikteliklere yönelik toplumsal baskının görece olarak azalması da yaygın yaşam formları olarak görülmektedir. Türkiye’de aile ve evlilik ile ilgili düşüncelerin değişmesine neden olan faktörlerden en önemlisi, kadının değişen sosyo-ekonomik statüsüdür. Her ne kadar günümüzde çalışan kadınların oranı fazla olsa da düşük gelirli ve düşük statüde işlerde çalışan kadınların varlığı dikkate alındığında, zorlu ekonomik koşullar, evlilik kararı alınmasında tarafları etkileyen önemli bir değişken olarak kabul edilebilir. Evlenecek tarafların sosyo-ekonomik durumları ne kadar iyi ise evlilik sürecinde maddi konular, ilişkinin dinamiğini görece olarak daha az belirleyebilmektedir. Ekonomik koşulların yanı sıra evlilik ve aile kurumuna yönelik önemli diğer bir sorun eşlerin birbirleriyle ve eşlerin sosyal çevreleriyle kurdukları ilişkilerin niteliğidir. Günümüzde evliliklerde, özellikle boşanma nedenleri üzerine yapılmış araştırma verilerine göre, iletişime dayalı sorunların, eşlerin anlaşamamalarının ya da kaliteli ilişki geliştirmemeleri durumlarının sıklıkla vurgulandığı dikkat çekicidir.

Katılımcılara Türkiye’de aile ve evlilik ile ilgili en temel sorunların ne olduğu ve bu sorunları belirleyen unsurların neler olduğu sorulmuştur. Katılımcıların görüşleri şu şekildedir:

“Türkiye’de evliliğe ve aile kurumuna abartılı önem gösterildiğini düşünüyorum ve sorununda bu abartılı önem olduğunu düşünüyorum. Evlilik yapan bireylerin ailelerinin evlilik sürecine etkileri düğün dernek dönemlerinin sorunları evliliğe olumsuz etkileri olduğunu düşünüyorum. En önemli sorun ise maddi problemler. Günümüz Türkiye’sinde ortalama bir geliri olan insanlar evlenemez ve evliliğini de yürütemez.” (K1).

“En önemli sorun erkeklerin kendilerini kadınlardan üstün görmesidir. Kadınlar da bir şekilde erkeklerin evlilik içinde üstün olmasını desteklemektedir bu ayrı bir sorundur. Herkes eşittir. Ataerkil bir toplumda yaşadığımız için evlilikler sonucu kurulan ailelerde kadının çok fazla söz hakkı olmuyor ki bence bu çok büyük bir sorun. Sonuçta demokratik bir ülkede yaşıyoruz ama eş baskısı yüzünden yönlendirilip manipüle ediliyoruz. Bundan dolayı da Ataerkillikten kurtulamıyoruz.” (K2).

“Çoğu insan sevgi göstermeyi, sevmeyi bilmiyor ve doyumsuz insanlar var bu büyük bir sorun bence. Türkiye’de çoğu evlilikte evlendiğinde artık birinin sahibiymişsin tavrına giriyor ve sevgisizlikle bir evlilik geçirmeye çalışıyorlar. Kadın ev işi yapar erkek eve bakar kadın sevgi gösterir kalıpları çok geride kaldı. Kişinin kendi hayatı olamazmış gibi, toplum baskısı sürekli devreye giriyor. Evli kadının ne işi var orda, boyu kadar çocuğu var, evli insana yakışmaz, evli barklı insansın o giydiğin ne, ondan koca olmaz vb. birçok laf var. Üstüne birde aldatmalar çok yaygın bana kalırsa, bu da sevgisizlikten ve doyumsuzluktan. Çoğu insana göre toplum baskısı ve kalıplar evlilik düşüncelerini etkiliyor.” (K3).

“Kimi toplum baskısından kaçmak evleniyor, kimi sevdiği, kimisi ise mantıklı olduğu için. Türkiye’deki genel durum ise toplum baskısı.” (K4).

“Bence sorun ‘cahillik’ aile çocuğa gördükleri kadarını kendi hayatında da uyarlamasını istediği için kişi sadece bir noktaya kadar gidebiliyor. Evlilikte de cinsellikte de algılar ayıp olarak algılandığını için yaşayıp kendin görürsün deyimiyle kişi burda zayıf kalıyor. Çocuk aileden gördüğünü yaşamına katar uyarlar şiddet ortamında büyüyen çocuk baskıyı karşıya şiddet olarak sunar böyle bir örnek verebiliriz.” (K5).

“Türkiye deki en önemli sorun insanların bazı olağan durumlara çok tepki verip asıl tepki verilmesi gereken olaylara da tepki vermemesidir. Bir kadın 30 yaşına geldiği halde neden evlenmediği çok büyük bir sorunmuş gibi tepki görürken başka bir kadın aile içinde şiddet görünce “kocandır yapar” “bu yüzden evlilik bitmez” gibi çağ dışı tepkilerle karşılaşmaktadır. Ve hala ülkece kadın-erkek hakları eşitliği konusunda hemfikir olamamamız bu sorunların en başında yer almaktadır. Biz evlenen iki insana da evlenmiş muamelesi yaparsak zaten aile kurumu sorunsuz ortaya çıkar. Evlenen kadın kocasına annelik yaparsa tüm yükü sırtlamış yorgun ve hayattan keyif almayan eşler, anneler ortaya çıkar ve sonucunda ne koca ne çocuklar ve en önemlisi o kadın bu evlilikten keyif almaz.” (K6).

“Ekonomik sıkıntı şuanın en büyük sorunu bence ve evliliği etkilediğini düşünüyorum çünkü insanlar tek başınayken geçinemiyorlar ve aile kurumuna girmekten hep kaçınıyorlar. Ya da bazıları için ekonomik sorunlardan kaçabilmek için evlenmeyi tercih ediyor. Maddi durumu iyi olan çok para kazanan kişilerle evlenenler daha rahat yaşıyor. Bence artık evliliklerde maddi koşulların iyi olması çok önemli” (K7).

“Türkiye’de evlilik konusunda hep abartıya kaçıyor insanlar. Hayalimdeki düğün algısının yanına Baby shower gibi tuhaf adetler de geldi. Bence herkes dilediğini yapma özgürlüğüne sahip ancak ben evliliği kurarken gelecekte çocuğuma yapacak yatırımları düşünür bir aile kuracak olmanın algısı ile bu tür fuzuli harcamalardan kaçınırım. Evet, herkes kendisi için bir şey yapmak ister, bakım, giysi, ayakkabı. Bunları ben de isterim ancak abartıya kaçmanın bir mantığı yok değil mi?. (K8).

“Günümüz evlilikleri bence tahammülsüzlük dolu. Bunda eskiden kadınların boyun eğip şimdi kendilerinin de bir birey kimliği kazanmasının da bir etkisi var. Bu kadınların varlığı açısından olumlu bir gelişme ancak herhangi bir tartışmada kapıyı çekip gitmek bence evlilik olgunluğuna yakışmıyor. Günümüzde sosyal medya ve internetin etkisiyle insanlar bir sevgiliden öbürüne atlıyor bu evliliklere de sıçramış durumda. Herkes çok güzel ve herkes her an birini bulabilir konumda. Bunun sonucu olarak da eşler arasındaki bağlılık azalıyor tahammülsüzlük artıyor. Ülkenin en önemli sorunu cehalet. Bazen kendimi bu çağa ait hissetmiyorum. Eğitim bir şeyin değerini yükselte bir şeydir. Bunun karşısında cehalet insanların kaba olmasına şiddete meyilli olmasına küfür etmesine dövmesine

sorumluluklarından kaçmasına anne baba görevini almamasına çocuğunu yetiştirme bilincinin olmamasına neden olmaktadır. Bu yüzden cehalet bence evlilikleri toplumsal olarak kötü etkilemektedir. Özür dilerim ama bazı insanların evliliğine baktığımda midem bulanıyor ama sonra şunu fark ediyorum ki onların kendi dünyalarında birbirlerini tamamlıyorlar. Onların dünyası o kadar benim farklı düşünmem onların hayatını etkilemiyor. Dolayısıyla bilemiyorum kafam çok karışık bazı evlilikleri sadece meşru yoldan cinsel ihtiyaçların karşılanması olarak görüyorum bence evlilik çok daha fazlası. Nitelikli eğitilmiş bireyler oldukça bence aile kurumu evliliğin mantığı da anlaşılacaktır. Yani çok evlilik meraklısı bir insan değilim ama evliliğe çok önem veriyorum. İlla herkes evlenecek demiyorum belki ütopyik olacak ama evlenenlerin farklı bir bilinçte olmasını isterim beklerim. ” (K10).

3.3. Evlilik ve Ekonomik Koşullar Arasındaki İlişki

Modern toplum dinamikleri, aile kurumunu ve evlilik ilişkisini daha dışa açık kılmıştır. Geçmişle karşılaştırıldığında dışsal unsurlardan daha kolay etkilenebilir bir yapıya sahip olan aile kurumunu etkileyen en önemli unsur ekonomik koşullardır. Mikro ve makroekonomik veriler, ailenin, ekonomik değişimlerden büyük ölçüde etkilendiğini göstermektedir. İşsizlik, belirsiz ve güvencesiz çalışma hayatı, düşük ücretler ve uzun çalışma saatleri, artan tüketimle birlikte artan borçlanma, enflasyon, sosyal güvenlik sisteminin zayıflığı, sosyal adalet anlayışının yerinden edilmesi, yoksulluk ve geçim sıkıntısı aile kurumunu büyük ölçüde etkileyen ekonomik problemlerdir. Evli çiftler, söz konusu maddi sorunları aşmak için kendilerine özgü stratejiler geliştiriyor olsalar da özellikle çocuk sahibi olan çiftlerde uzun erimli stratejilerin geliştirilmesinde zorluklar yaşandığı bir gerçektir. Ekonomik koşul, çift yönlü şekilde hem evlenmenin hem de evliliğin sonlanmasının nedeni olabilmektedir. Maddi sorunların üstesinden gelmek için evlenmek zorunda olmak ve yine maddi zorlukların üstesinden gelmek için evliliği bitirmek, ekonomik koşulların, aile kurumu için önemine işaret etmektedir. Neo-liberal ekonomik politikalar, bireyleri istihdam ve refah düzeyi açısından istikrarsız ve güvencesiz kılmaktadır. Çift gelirli ailelerde bile ekonomik sorunlar optimum şekilde çözülememekte; eşler arasında çatışmalar yaşanabilmektedir. Sorunların üstesinden gelinemeyen evliliklerde, psikolojik sorunlar ortaya çıkmaktadır. Tükenmişlik sendromu, aile içi şiddet, alkol vb. ürünlerin kullanımında artış, evi terk etme, aldatma, ev içi sorumlulardan kaçma, intihar gibi örneklendirilebilecek pek çok sorun, çiftlerin gündemine taşınmaktadır. Eşlerden biri bu sorunların çözümlenmesi noktasında isteksiz ve anlayışsız kaldığında evlilik sonlanabilmektedir. Dolayısıyla ekonomik koşullar evlilik ilişkisini niteliksel ve niceliksel olarak belirleyen önemli değişkendir diyebiliriz.

Katılımcıların evlilik ve ekonomik durum arasında nasıl bir ilişki kurduklarına dair görüşleri şu şekildedir:

“Evliliğin ekonomik olarak rahat insanlar arasında daha iyi yürüdüğünü düşünüyorum.” (K1).

“Günümüz şartlarında evlilik ve ekonomik koşullar arasındaki ilişki doğru orantılıdır. Birçok insan maddiyatçıdır. Paranın mutluluk getireceğini sanan çok insan var ama sonuçta para da bir gün tükenir. Onun için aileler ekonomik şartlara bakılarak kurulmamalıdır.” (K2).

“Tabi ki döneme bakarsak artık ekonomik durumunun iyi olmaması çok fazla soruna yol açabiliyor. Evlilikte önemli tabi. Ama verilen çabanın daha önemli olduğunu düşünüyorum. Ekonomik durumu evlilik için başlıca bir kriter olarak asla görmüyorum. Her iki tarafta birbiri için çabaladığında ekonomik durum ilk sırada gelen bir kriter olmaz. “ (K3).

“Şundan eminim ki kadının ekonomik durumu erkekte daha iyiyse büyük problemlerin başlangıcı oluyor. Ama birliktelikleri sırasındaki ekonomik durumdan bahsederek. Düğün, nişan, kına gibi masrafsız ve gereksiz kavramların yapılması ekonomik durumlarını çok kötü etkileyebilir.” (K4).

“Doğrusal bir ilişki kuruyorum çünkü bulunduğumuz dönem ekonomik anlam da paraya bağlı bir çağ da yaşıyoruz. Her ne kadar her şeyin tam donanımlı sağlanması şart olmayacak aşırıya kaçılmayan bir durum ele alınması gerekse de toplumumuz buna artık bu gözle bile değerlendiremiyor. Evlilikler bile artık gösteriş üzerinde kurulan bir döngü de ilerlediğini düşünüyorum.” (K5).

“Evlilik ve ekonomik durum birbirine çok zıt iki olaydır. Günümüzde herkes istediği gibi ve borçsuz evlenmek için aylarca para biriktirmektedir.” (K6).

“Ekonomik sıkıntı insanları bunalıma sokuyor bu da stres ve bunalımı beraberinde getiriyor bu yüzden boşanmalar ve tahammülsüzlük artıyor.” (K7).

“Evlilikte herkes kendi ekonomisine göre düğün yapmalı bence çünkü ekonomik koşulların zorlaştığı bu devirde sınırı aşmak gelecek için kaygılara neden olabiliyor.” (K8).

3.4. Eş Seçim Kriterleri ve İdeal Eş Algısı

Bireylerin yaşam döngüleri içinde önemli bir aşamaya tekabül eden evliliğin, niteliği ve süresi, günümüz hızlı değişen dünyasında tarafların beklentilerinin karşılanıp karşılanmamasıyla doğru orantılıdır. Türkiye’de geleneksel aile bağları, evliliğin pek çok aşamasında belirleyici olmaktadır. Eş seçimi bu aşamalardan biridir. Bireyler evlenecekleri kişileri, çoğunlukla yaygın toplumsal değer ve normlar ekseninde değerlendirmektedir. Bu açıdan bireylerin eş seçimlerinde dikkate değer gördükleri sosyal ve psikolojik niteliklerin neler olduğu konusu, geleneksel değer ve normların değişip değişmediğinin sorgulanması noktasında önemlidir. Kadınların ve erkeklerin evlenecekleri kişilerle ilgili ölçütlerinin farklı olabileceği de konunun başka boyutuna tekabül etmektedir. Günümüzde sosyal ilişkilerde ve evliliklerde bireylerin en çok şikayet ettikleri konuların başında giderek artan güvensizlik gelmektedir. Birincil ilişkilerdeki duygusal bağların zayıflaması, ilişkilerin devam ettirilmesi noktasında stratejik pratikleri gündeme getirmektedir. Boşanma ile sonuçlanan evliliklerde gözlenen nedenler arasında güven duygusunun ve bağlılığın kaybolması yer almaktadır. Duygusal bağın ve bağlılığın deforme olduğu evlilik ilişkileri, hem çiftler hem de çocuklar açısından sorunlar yaratmaktadır. Bu nedenle evlilikte paylaşımların artırılması, sorunlara yaratıcı çözümler geliştirilebilmesi, sosyal ve kültürel olarak aile üyelerinin kendilerini zenginleştirebilmeleri, sosyal çevreyle sağlıklı iletişim kurulabilmesi gibi çeşitlendirilebilecek pek çok durumun sağlanmasında, tarafların daha avantajlı olabilecekleri kaliteli bir ortamın inşa edilmesinde eşlerin kişiliklerinin önemi büyüktür. Duygusal, psikolojik ve cinsel pek çok ihtiyacın karşılanmasında işlevsel olan ailenin devamlılığı da eşlerin hem kendilerine hem de sosyal çevrelerine yönelik sahip oldukları farkındalık düzeyine bağlı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Dolayısıyla, evlenme kararı alınan bireyin sosyo-kültürel ve psikolojik nitelikleri önem arz etmektedir.

Katılımcıların evlenecekleri kişilerde aranan özelliklerin neler olduğuna dair düşünceleri şöyledir:

“Mantıklı düşünen ve hareket edebilen bir insan olmalıdır. İdeal eş çok saygılı, kibar, zeki ve düşünceli olmalıdır. Saygılı, sorumluluk sahibi, kişisel gelişimini tamamlamış, dürüst ve ileride iyi anne/baba olabilecek biri.” (K1).

“Bana karşı dürüst davranmalıdır. Saygılı ve sevgi dolu olmalıdır. Bir sorun ile karşılaştığımız zaman beni yarı yolda bırakmamalıdır çözüm üretmeye odaklanmalıdır. Sadık olmalıdır. Beraberken eğleneceğim biri olmalıdır. İdeal eş konusuna gelince dış görünüş birçok insan için önemli olsa da benim için o dış güzellik bir yere kadar geçerli. Benim için önemli olan davranış tarzı bana olan saygısı ve sevgisi. Açık görüşlü olmalı insanları tanımadan yargılamamalı çünkü çoğu zaman görünüşüne bakarak yargıladığımız insanlar hiç ummadığımız gibi çıkabilir. Önemli olan kalp güzelliğidir. Bir insanı dış görünüşünü çeşitli operasyonlarla değiştirip şu anki insanların güzellik algısına sokabiliriz ama kalbi güzel olmayan insanların kalbini güzelleştirecek bir operasyon maalesef yok.” (K2).

“İyi, merhametli, girişken, kendinden emin, sevgisini hissettirebilen, yeni yerler keşfetmeyi, gezmeyi seven ve destekleyici biri olmalı. Değer bilmesi ve yaşamayı sevmesi

pozitif olabilmesi çok önemli. Bana bir şeyler katabilmeli. İyi bir işi olmalıdır. Dış görünüş olarak tabii ki bakımlı ve özenli görünmesini isterim, bunlara önem vermeli bana göre. Bunun yanı sıra iyi, merhametli, girişken, kendinden emin, sevgisini hissettirebilen, yeni yerler keşfetmeyi, gezmeyi seven ve destekleyici biri olmalı. Böyle biri olduğunu da hissettirmeli, belli etmeli. Çünkü hayatımda böyle biriyle olmak isterim, enerjimi düşüren sevgisini hissetmediğim, etrafına merhameti saygısı iyiliği olmayan, beni desteklemeyecek birinin hayatıma bir şeyler katabileceğini düşünmüyorum.” (K3).

“Kendini tanıyan, sadakatli, merhametli ve adaletli biri olmalı. Kendini tanıyan insan yanlışlarını fark edip kendini düzelten ve geliştiren biri olur. Bir ilişkide tabii ki birbirimize bir şeyler öğretebiliriz, öğrenebiliriz ama her yanlışını düzeltmeye çalışmak demek çocuk büyütme farkıdır. Sadakat, saygı, anlayış ve empati kurmak çünkü günümüzde artık kadına şiddet, boşanmalar, aldatılmaların geçmişe göre daha da fazla oranda olduğu bu süreç de bu kriter her ne kadar zor olsa da bu en temel aradığımız öncelikler arasında olduğunu düşünüyorum.” (K4).

“Yeterince kendini geliştirmiş olması, aile bağlarının iletişiminin gücü çevresindeki statüsü, eş/partner anlayışını bakış açısı, sevgisi, güvenilirliği, karşısındaki kişinin zevklerine duygularına verdiği önem bile özellikler diyebiliriz. Evlenmek istediğim insanın mantık çerçevesinde bana uygun olup olmadığı önemlidir ancak devreye duygular girdiğinde mantıkla düşündüğümüz kriterler tabii ki azalmaktadır. Önemli olan ne aileler ne toplumsal baskılardır. Zaten evlenmek gibi ciddi bir adım atmaya düşündüğümüz bir insanla her şeyin ortak noktasında buluşabileceğimizi ve ikimiz adına mantıklı kararlar alabileceğimizi düşünüyorum.” (K5).

“Tabii ki her insanın istekleri benzerdir. Saygı duyması, sevmesi, sadakatli olması, dış görünüşüne önem vermesi, kendi ayakları üzerinde duruyor olması vs. Ama bu hayatta kimin ne olacağı belli değil bu yüzden şartlar ne kadar değişirse değişsin evlenmek isteyeceğim insanın hep en yakın arkadaşım olup yanımda durması en önemli özelliğidir. İnsani duygularını yitirmemiş, saygı, sevgi ve merhamet duygusunun olması, sorumluluk sahibi, ev ve aile hayatındaki sorumluluklarını yerine getirebilecek biri olmalı, güvenilir sadık olmalı, hayat standartlarını yerine getirebilecek biri olmalı, eğitimi ve maddi durumu iyi olmalı.” (K6).

“Saygı, sevgi ve merhamet duygusunun olması, eğitimi olması, anlayışlı olması benim için önemlidir. Aile yapılarının birbirine yakın olması da önemli” (K7).

“Çoğu arkadaşım dış görünüşten çok bahsediyor, dış görünüşün, çekiciliğin, fiziksel özellikleri çok önemli olduğunu söylüyor. Yakışıklı, kumral olsun diye. Elbette herkes bunları arar ama ben aynı zamanda o kişinin iyi niyetli mi, saygılı mı, güvenilir mi, düşünceli mi, azimli mi, çalışkan mı sorularını sorarım kendime. Bu özellikler benim için fiziksel özelliklerden daha önemlidir benim için.” (K8).

“Evleneceğim kişiye güvenmem benim için önemlidir. Güven duygusu, saygı, samimiyet önceliğimdir. Evlilikte sorumluluklarını yerine getiren biri olmalı. Aynı sosyal kökenden olmamızın bir önemi yok benim için. Ama iyi bir işinin olması, gelirin iyi olması daha önceliğim.” (K9).

“Eş adayım aradığım kriterler oldukça geniş. En başta üniversite mezunu olmasını isterim. Mümkünse de üniversiteyi şehir dışında okumuş biri olmasını isterim. Üniversite okuyan insanın mental anlamda düşünceleri değişiyor ve daha açık görüşlü oluyor. Bunu üniversite okuyan ve okumayan erkek kardeşlerim arasında da görüyorum. İkinci olarak üniversiteyi şehir dışında okumak ekonomi yönetmeyi, kriz yönetmeyi, evi geçindirmeyi öğretiyor bu yüzden de önemli bence. Eğitimden sonra iş olarak statü sahibi olmasını isterim. Yani mühendis olup 8 bin almak mı bakkal olup ayda 30 bin kazanan eş mi dersiniz mühendis olanı tercih ederim. Bu yüzden benim için çok önemli. Entelektüel kültürlü kendini geliştirmiş bir insan beni daha çok etkiler. Kendimi sapyoseksüel olarak tanımlıyorum.

Karşımdaki nisanın donanımlı olması beni geliştirmesi o kişiyle konuşabilecek tartışabilecek olmak çok önemli. Bunların haricinde karşımdaki insanın sakin sınırlı olmayan biri olmasını isterim. Sinir stres beni de yorar ve böyle bir insana tahammül edemem. Şiddet ve aldatılma asla tahammül edeceğim konular değil. Genelde bu profilde birini isterim. İdeal eş algımda bunlar fiziksel ve kişilik olarak ikiye ayrılıyor. Benim için %20 fiziksel %80 kişilik özellikleri önemlidir. Sapyoseksüel olduğum için bir insanla ilgilenmem için minimum düzeyde güzellik algıma uyması gerekir ancak akabinde o kişinin değerini yükseltecek olan etkenler karakteristik özelliği ve donanımdır. Fiziksel olarak esmer ve benden uzun olması ve göbekli olmaması ideal. Diğer yönlerden bakıldığında liste çok uzun. En az lisans mezunu olması, statü vadeden bir işe sahip olması, entelektüel olması, okuması, sınırlı, kaba ve kötü olmaması. Vicdan sahibi olmasını isterim. En önemli üç etken üniversite okumuş olmak iyi bir işe sahip olmak ve entelektüel olmak. Zaten bu üç özelliği taşıyan bir insanın sınırlı saygısız yere çöp atan garsona kötü davranan biri olabileceğini sanmıyorum. Dolayısıyla kendini bilen biri olacaktır. ” (K10).

3.5. Günümüzde Aile Kurumunun Gerekliliği Sorunsalı

Günümüzde en çok tartışılan konulardan bir tanesi, aile kurumunun gerekli olup olmadığı sorunsalıdır. Bu sorunsal, bireylerin aile ve evlilik ile beklentilerini de belirlemektedir. Ailenin gerekli ve önemli olup olmadığı tartışması, günümüzde erkek ve kadın arasında değişen ilişki biçimleriyle şekillenmektedir. Bireyci ve özgürlükçü değerlerin öne çıktığı toplum yapısı, kadın ve erkek arasındaki ilişkide bireyleri kısıtlayan ve onları birbirine bağlayan geleneksel değerlerin görece olarak farklılaşması, toplumsal baskıların azalması gibi değişim süreci, evliliğe ve aile kurumuna atfedilen anlamı etkilemiştir. Evlenmeden birlikte yaşama özgürlüğü, eş seçme sürecinde ailenin görüşlerine verilen önemin azalması, evlilik öncesi flört, evlenmeden çocuk sahibi olma, aynı evi paylaşan çiftlerin sayılarındaki artış, çok ebeveynli ailelerin yaygınlaşması gibi pek çok durum, evliliğin çok gerekli olmadığı yönündeki düşünceleri gündeme getirmiştir. Çalışan kadınlar için evlilik bireysel tercihlerle ve beklentilerle şekillenmektedir çoğunlukla. Kendi kararlarını alabilen, özgür bir şekilde sosyal hayata katılabilen ve kendini gerçekleştirme konusunda pek çok entelektüel, sosyal, kültürel faaliyete yönelen kadın profiliyle çok sık karşılaşmaktadır. Bu da kadınların evlilik kararlarında daha bireyci değerlerin ön planda olduğunu göstermektedir. Tabiki ki sosyo-ekonomik olarak farklı toplumsal konumlarda olan kadınların, evlilikten beklentilerinin farklı olduğu gerçeğini de unutmamak gerekmektedir. Çocuğun yetiştirilmesinde, özellikle erken çocukluk dönemlerinden başlayarak anaokulu, kreş vb. gibi farklı yapıların devreye giriyor olması, bireyin sosyalleşmesinde ve kimliğinin biçimlendirilmesinde aile kurumu dışında yapıların da önemli ve işlevsel olduğu gerçeğini hatırlatmaktadır. Özellikle kadının ve erkeğin çalıştığı, ya da çift kariyerli ailelerde yetişen çocuklar, anne-babanın uzun çalışma saatleri, çocukla kurulan ilişkide sorunlara da yol açabilmektedir. Bu ve benzeri değişimler, aile kurumuna atfedilen önemi bir ölçüde farklılaştırmıştır diyebiliriz. Katılımcıların aile kurumunun önemi, gerekliliği ve günümüzde aile kurumuna atfedilen önemin değişip değişmediğine dair görüşleri şu şekildedir:

"Aile gerekli ve önemli bir kurumdur. Ailenin öneminin ortadan kalktığını düşünmüyorum iyi aile olabilenlerde aile kurumunun önemi yüksektir. Zıt durumunda haliyle aile kurumuna önem gösterilmemektedir." (K1).

"Bireyin kendini geliştirmesinde aile önemli değildir. Gerekli de değildir her insan kendine yetebilmelidir. Günümüzde aile kurumunun önemsizleştiğini düşünüyorum. Herkes maddiyat peşinde kimse maneviyata önem vermiyor bundan dolayı da aile kavramı zayıflıyor." (K2).

"Şart diyemem ama kimilerinde etkili olduğunu düşünüyorum. Her durum için olmadan olmaz denilemez ama bazı yönlerden önemli ve gerekli bana göre. Aile kurumuna verilen değer değişti artık günümüzde evet, her şey çok daha basit olmaya başladı insanların gözünde. Aile kurmayı yaşları gelince yapmak zorunda oldukları bir iş gibi görüyorlar ve yanlış yanlış doğuruyor. Birbirine saygılar azalıyor, sevgi olmuyor birliktelikler bozuluyor aile paramparça oluyor gözlerinde aileyi değersizleştiriyorlar." (K3).

“Aile insanın yetişmesindeki en büyük etken. Yanlış bir yetiştirme yöntemi varsa bireyin kendini düzeltmesi oldukça güçleşiyor. Bu yüzden büyüdüğü aile önemli. Aileler de artık zorunlu bir arada duruyorlar gibi. Sevgi dolu bir aile çok nadir artık. Bu konunun da saygı olmamasından dolayı olduğunu düşünüyorum.” (K4).

“Evet, çünkü çocukların yetiştirilmesi, erken yaşta sosyalleştirme (aile üyelerine statü sağlama), sevgi ve ilgi sağlama, kültürün gelecek nesillere aktarma, ekonomik ve psikolojik tatmini fonksiyonlarını yerine getiren bir kurumdur. Aile kurumu değişti evet, çünkü Geleneklerimizi göreneklerimiz ailemiz sayesinde öğrenir ve yaşatırız. Toplum içindeki hareketlerimiz bile ailemiz tarafından şekillenir. Bu sebeple iyi bir aile eğitimi almış bireyler toplumda olması gerektiği gibi ilerde evlilik arkadaşlık, iş ortamı gibi yerlerde de bizi biz yapacak şeydir.” (K5).

“Her birey zaten kendisi olarak, hayatta kazandığı başarılarla kendini var etmektedir. Herkes aile kurmak zorunda değildir. Baba olmayan erkek de anne olmayan kadında tamdır. Evlenmedi diye kimse eksilmez. Genel olarak insanlar birbirinden uzaklaştı. Aile kurumu da bu hizmetten payını aldı diye düşünüyorum.” (K6).

“Ailenin çok gerekli bir kurum olduğunu düşünmüyorum. İyi aileler de var kötü ailelerde var. İnsan yaşadığı ailenin dışında da kendini geliştirebiliyor”. Aile günümüzde değişti evet, eski samimi ortamlar aileler günümüzde görünmüyor.” (K7).

“Bence aile kurumu gerekli olabilir. Bireyler karşılıklı paylaşımlarında sevgi, saygı, merhamet gibi duyguları bırakmadıkları sürece huzurlu bir aile ortamının olacağına inanıyorum. Aile kurumunun toplumda önemi değişmemeli aslında aksine ailenin öneminin artması gerektiğini düşünüyorum çünkü içinde bulunduğumuz pandemi süreci bize birçok kayıp yaşattı. Bana daha çok ölümlü olduğumuzu yarın yaşayıp yaşamayacağımıza dair bir garantimizin olmadığını hatırlattı. Bu aileme olan bağlarıma dair bir etki yarattı. Artık daha çok ailele olmak onlarla zaman geçirmek gerektiğim kanısına vardım. Paylaşımlarda gecikmeyip onları daha çok sevdiğimi hatırlattı.” (K8).

“Aile kurumu önemlidir. Temelde birey ailede yetişir. Ve ailede sosyalleşir. Ailede gördüklerini taklit eder. Bu nedenle bireyin kendini gerçekleştirme aile içinde alacağı eğitim ile alakalıdır. Bireyin karakteri ve kişiliği bu safhada oluşur. Bu yüzden çocuk büyütme değil birey yetiştirme olarak değerlendiriyorum bu süreci. Minimal düzeyde fizyolojik ihtiyaçları karşılandığı takdirde her çocuk büyür ama çocuk yetiştirmek ayrı bir emek ister. Farkındalık sahibi farklılıklara saygılı okumayı bilen dinlemeyi bilen bir birey yetiştirmede en önemli rol anne babalara düşmekte. Bu yüzden aile kurumu önemlidir bu aşamada.” (K9).

“Bana göre henüz çocuk yoksa eğer-ki bence evlilikten 3-4 yıl sonra çocuk sahibi olunmalı-bireyler bireysel davranabilir. Yani evliliği yürütemeyecekse ayrılabilirler bu aile kurumuna zarar vermez. Ancak çocuk varsa anne ve baba daha hassas davranmalı. Çünkü toplumun bireyi ilk olarak aileye doğuyor ve ailede sosyalleşiyor kişiliğini karakterini değerini ailede kazanıyor. Bu yüzden aile kurumu teoride çok kutsal benim için. Uygulamalara baktığımda ise genel olarak bir boş vermişlik görüyorum. Aile olmanın önemi bence çoğu kişi tarafından kavranmış değil.” (K10).

3.6. Boşanmanın Nedenlerine Dair Görüşler

Günümüzde aile ve evliliklerle ilgili en önemli sorunlardan bir tanesi boşanmadır. Hem dünyada hem de ülkemizde boşanma oranlarında artış söz konusudur. Sosyal, kültürel, ekonomik, psikolojik pek çok nedenden kaynaklanan boşanmalar, evliliklerdeki ilişkilerin ve değerlerin değiştiğinin somut göstergesidir. Yaşanılan dönemin özelliklerine göre boşanma nedenleri farklılaşabilmektedir. Türk aile yapısının en dikkat çekici özelliği aileye atfedilen kutsallık anlayışının devam ediyor olmasıdır. Elbette ki, aile kurumuna atfedilen bu soyut değer sadece ülkemizde geçerli olduğunu söylemekte yanlıştır. Batı aile modelinde bireylerin özerkliği merkezinde inşa edilmiş ilişkisel sistem, Türk aile modelinde duygusal bağlılığın ve karşılıklı bağımlılığın baskın olduğu, bireysel çıkarların ailesel çıkarların arkasına itildiği şeklinde bir yapıya tekabül etmektedir. Aile-akrabalık-komşuluk

ilişkilerinin, sağlıklı bir zemine sahip olmasa bile, devam ettirilmesi yönünde güçlü bir eğilim söz konusudur. Çoğu zaman evli bireyler arasındaki ilişki ve etkileşim, net bir şekilde ayrıştırılamamaktadır. İlişkisel sistemdeki sınırların ayrılmaması, çiftler arasında çatışmalara yol açabilmektedir. Kadının ailedeki statüsü, eşler arasında sorumlulukların paylaşımı, çocuk yetiştirme ve çocuğun ihtiyaçlarının karşılanması gibi pek çok pratik, Türkiye’de baskın olan ataerkil ideolojiye dayalı aile kültürüyle biçimlenmiştir. Bu nedenle, eşler arasında yaşanan sorunların nedenlerinin araştırılmasında, ailesel ilişkilerin inşa edildiği sosyal, kültürel ve ideolojik yapı önemlidir. Günümüzde ailesel ilişkilerde eğitim düzeyinin artması, kadının ekonomik özgürlüğü, değişen refah durumu ve bireyci söylemlerin öne çıkması gibi unsurlar, geleneksel ailesel ve sosyal ilişki ve etkileşim biçimlerini değiştirmiş olsa da, eşlerin birbirleriyle ve aileleriyle/akrabalarıyla karşılıklı bağımlılık merkezinde kurdukları ilişkilerini devam ettirdikleri gözlenmektedir. Yaşlıların yetişkin çocuklarından beklentileri, evli çiftlerin çocuklarına bakım sürecinde ailelerinden aldıkları destekler, evli çifte aile tarafından sağlanan maddi destek, evli çift arasında ilişkinin sürdürülmesinde ve yaşanan sorunların çözülmesinde ailelerin yönlendirmeleri gibi durumlar günümüzde çiftlerin ilişkilerini çoğu zaman olumsuz şekilde etkilemektedir. Evli kişiler, her ne kadar sosyal ilişkilerinde ve tüketim biçimlerinde bireysel hareket ediyor gibi görünseler de geleneksel alışkanlıklarını devam ettirebilmektedirler. Örneğin, çalışan çiftlerin, okula gitmeyen çocuklarının bakımı nedeniyle kendi ebeveynlerine yakın yerlerde oturmayı bile tercih ettikleri görülmektedir. Bunun yanı sıra Türkiye’de özellikle dini değer atfedilen günlerde beraber olmak, akrabalarla sosyalleşmek, hasta ya da yaşlı aile büyüğünün bakımını üstlenmek, düğün vb. gibi pratiklere aşırı değer yüklemek ve o günlerde beraber olmaya özen göstermek gibi ilişkisel örüntüler, birincil ilişkilerin devam ettirilmesinde avantajlı durumlar yaratıyor gibi görünse de tam tersi şekilde ortaya çıkan bazı sorunların nedenleri de olabilmektedir. Bu durum belli ölçüde Türkiye’de bireycilik anlayışının nasıl geliştiğiyle ve bireyci ideoloji üzerine inşa edilmemiş ailesel ve sosyal ilişkisel sistemle açıklanabilir. Kadının çalışma hayatına girmesine ve eğitim düzeyinin artmasına rağmen, aile içi rollerin yerine getirilmesinde sorumlulukların toplumsal cinsiyet merkezinde sürdürülüyor olması bunun somut yansımasıdır. Bu ve benzeri sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik yapıda yaşanan dönüşümler, boşanmaların nedenleri olabilmektedir. Evliliklerde geleneksel ilişkiler her ne kadar devam etse de günümüzde bireysel tercihler, bireylerin evlilik kararlarında belirleyici olmaktadır. Boşanma toplumda geleneksel bir tabu olmaktan görece olarak çıkmıştır. Kadının erkeğe bağımlılığının azalması, çocukların yetiştirilmesinde aile dışında farklı kurum ve kuruluşların da etkin olmaya başlaması, bireylerin psikolojik, cinsel ve sosyal beklentilerinin ve ihtiyaçlarının farklılaşması evlilik ilişkilerini daha esnek kılmakta, çoğu evlilik yine bu nedenlerle sonlanabilmektedir. Katılımcıların evliliğin sonlanmasının nedenlerine dair görüşlerine bakıldığında, sorumsuzluk, geçim sıkıntısı, ruhsal problemler, şiddet (psikolojik ve fiziksel şiddet) olarak belirtilmiştir. Katılımcıların boşanmanın nedenlerine ilişkin görüşleri şu şekildedir:

“Günümüzde boşanmaların artmasının sebebi yürümeyen evlilikleri yürütme zorunluluğu kalmamasıdır. Kadın açısından eskiye göre daha fazla çalışan ve kimseye muhtaç olmayan kadınların artması ile istenmeyen evlilikler çaresiz ve kimsesiz kalma korkusu olmadan bitirilebiliyor.” (K1).

“Birbirini iyi tanımayan insanlar anlık duygularla karar verip evlendiğinden dolayı ya da ailelerinin ilişkilerine çok fazla müdahale etmesinden dolayı her iki şekilde de bana göre saygının bitmesinden ve iletişimsizlikten dolayı. Saygının bitmesidir evliliği sonlandıran şey. Bir insan saygı duyduğu birini sevebilir ama saygı duymadığı birini sevmez hatta o insanı üzebilecek kıracak şeyler söyleyip yapabilir bundan dolayı benim için en önemli şey saygıdır.” (K2).

“Tahammül seviyesinin azalması, hevesle yapılan ya da zorunluluk gibi görülen evliliklerden, saygısını kaybetmiş insanlardan, sevgisizlikten, dışa dönmekten olduğunu düşünüyorum. Güvenin sarsılması, birbirine vakit ayırmamak, aradaki saygının bozulması, küçümseyici, kırıcı tavırlar, kendi özel alanının olmaması veya birbirinin özel alanlarına müdahale etmek bence geçerli sebepler.” (K3).

“Geçmişini aşamamak, aldatmak, güvensizlik ve sevginin yokluğu. Karşı tarafın büyük boyutta özgüven eksikliği, sadakatsizlik ve saygısızlık.” (K4)

“Toplumun, çevrenin etkisiyle, iletişimsizlik, kişinin yeni arayış, hırslar, kaskançlıklar, baskılar, şiddet, geçimsizlik vs. bu listemiz uzar da gider. Kişi ne hayat arkadaşını tanıyor, ne de bazen seçim şansı veriliyor, sorumluluklar tek kişi de ya da aileye itiliyor. Evliliğin iki kişi arasında kurulan düzenin aslında iki kişi hariç diğer herkesin etkisinin çoğunluk olduğunu daha da net görüyoruz. Bu iki insanda oluşan anlaşmazlıklar da dahil ki iki sevgi kırıntısı da kişileri evliliğe götürmemesi gerektiğini ve sebeplerden olduğunu düşünüyorum. Aldatma bunun en büyük sebebi olabilir. Tabi ki sadece fiziksel olarak değil ruhsal anlamda da sayılabilir. Şiddet, psikolojik baskılar, ev ve aile bütünlüğüne saygısızlık, özel hayatın gizli kalmaması olarak düşünüyorum.” (K5).

“Güntümüzde evlenmek, aile kurmak, bir çocuk dünyaya getirmek maddi olarak zaten çok zor bir durum. Bir de bunları yapıp hayatlarına devam eden insanları düşünürsek gitgide daha zor bir hal alıyor. Bunların haricinde insanların çok rahat yaşadıklarını ve artık sadık kalmanın pek bir anlam ifade etmediğini düşünüyorum maalesef. Ayrıca hala kadına nasıl davranacağını bilmeyen evliliğe asla hazır olmayan ve ciddi sıkıntıları olan insanların evlenip şiddete meyilli olması da kesinlikle bir boşanma konusu olmalı tabi kadın yapabilirse. Bir evliliği sonlandıracak sebepler aldatma ve şiddettir bu ikisi affedilemez.” (K6).

“Hayattaki şartların zorlanması ekonomik yetersizliklerin getirdiği bunalımlar insanların beklentisinin olmaması. Aldatma, güven, saygı ve sevgi duygusunun yitirilmesi, empati duygusunun yitirilmesi, tüm sorumluluğun altında kalma hissi.” (K7).

“Zincirleme bir durumdur bu. Sevgi yoksa saygı yoksa güven yoksa evlilik taraflar için bir eziyettir. Ölü bir evliliktir bu. Sevgi, saygı, güven olmadığı için boşanmalar artıyor. Çoğu ailede boşanma sebebi eşlerin ailelerinin müdahalesi olabiliyor. Kadın ya da erkek fark etmeden. Ancak bu evlilik içinde olan iki kişinin kararı ve hayatı. Eğer ki böyle bir durum varsa bile bahsedilmiş olan saygı, güven, anlayış bunu başarma sebebi için büyük bir engel olurdu. Bu materyaller olursa, şiddet, öldürme, aldatma gibi suçların da yaşanacağını düşünmüyorum.” (K8).

“Boşanmaların artma sebebi şu anda yaşandığı gibi örnek veriyorum ekonomik ve toplumsal bunalımların neden olabileceği psikolojik nedenlere dayanabilmektedir. Diğer yandan kadının güç kazanması ve ekonomik özgürlüğünün olması ile internet çağında her insana erişebilme gücünün insanlara a olmazda b olur mantığıyla bir kişiye bağlılığın içinin boşaltılması olarak görüyorum. Son olarak geçmişe nazaran boşanmanın ayıplanmıyor olması normalleştirilmesi insanları sorunları çözmek yerine doğrudan boşanmaya da yönlendiriyor olabilir. Benim için evliliğin sonlanmasına sebep olabilecek iki neden var. Biri kati süreçte aldatmadır. Çünkü bana göre aldatmak yerine onurla boşanmak daha mantıklıdır. Aldatmanın olduğu evlilik karşısındakini değersiz kılar ve ben buna katlanamam. İkincisi ise şiddettir. İnsan doğası gereği vahşi bir varlık ve şiddete de meyillidir. Şiddet konusu tolere edebileceğim bir durum değildir. Ancak yine de objektif olarak değerlendirip bir kereliğine affedebilirim. İkincisi olması halinde asla kabul etmem ve boşanırım.” (K10).

3.7. Evlilik Süresince Ailelerle Kurulan İlişkiler

Türkiye’deki evliliklerde gözlenen önemli gerçekliklerden bir tanesi evlenmiş çifte aileleri tarafından yapılan müdahalelerdir. Bu durum çoğu zaman eşleri anlaşmazlığa sürüklemekte hatta boşanmalarına neden olabilmektedir. Her ne kadar evlilik tercihlerinde ve evlilik ilişkisinin sürdürülmesinde modern toplum değerleri belirleyici olsa da, Türkiye’de hala evlilik kararının alınmasında ve evlilik ilişkisinin rutin pratikleri içinde tarafların aileleri yönlendirici konumda olabilmektedir. Çiftlerin ailelerinden kaynaklanan ekonomik, sosyal ve duygusal destek mekanizması, her zaman sağlıklı bir şekilde işlememektedir. Türkiye’de bireylerin ebeveynleriyle kurdukları ilişkiler daha geleneksel içerime sahiptir. Ebeveynler, çocukları evlense dahi, ekonomik ve sosyal desteklerini devam ettirebilmektedir. Evlenen çifte maddi yardımda bulunma, karı-kocanın çalıştığı durumlarda özellikle çiftin çocuğunun büyütülmesi sürecinde aileler etkin olabilmektedir. Aileden kaynaklanan baskı ve yönlendirmeler, eşlerinden birinin dışlanması yoluyla, eşler arasında gerilimlere yol açabilmektedir. Tarafların ailelerinin, bilinçli ya da bilinçsiz şekilde evliliğe dışarıdan ailenin bütünlüğünü bozacak biçimde

müdahale etmeleri ve kendi taleplerini, tarafların rızalarının üstünde dayatmaya çalışmaları, evliliğin seyrini olumsuz etkileyebilmektedir. Bu tür ilişkilerin söz konusu olduğu evlilik ilişkilerinin bazılarında ciddi sorunlar gözlenmiyor gibi olsa da genel olarak bakıldığında, çiftlerin birbirileriyle olan ilişkilerinin sağlıklı olduğuna işaret etmektedir.

Katılımcıların ailelerin evliliğe müdahalelerine ilişkin görüşleri şöyledir:

“Evliliklerde ailelerin müdahalesi hiç olmamalıdır. Evlilik kararında ailenin kararı değil düşüncesi önemlidir. Evlilik kararını evlenecek kişilerin ailesi değil, evlenecek kişilerin kendilerinin verdiği karardır.” (K1).

“Aile müdahalesi belli bir ölçüde olmalıdır. Çok fazla müdahale etmemeleri gerekiyor. Sonuçta bir ilişki sadece iki kişiliktir.” (K2).

“Aile kararı önemlidir. Günümüzde birçok evlilik ailenin müdahalesi sonucu bitiyor. Genelleme yapmayacağım ama benim ailem benim kararlarıma saygı duyarlar. Onlar için önemli olan şey benim mutluluğumdur. Yanlış gördükleri bir şey olduğunda müdahale ederler ama sonuç olarak konuşarak her şey çözülür tabi karşımızdaki kişi de aynı şekilde konuşma taraftarıysa ki değilse o zaman zaten o kişi yanlış tercihtir.” (K3).

“Evlendikten sonra herkesin önceliği artık kendisiyle eşinin içinde olduğu aile olur. Bu yüzden bana göre aileler bunun dışında kalmalı ve kendi sınırlarını belirlemeli. Bir konuda fikir belirtebilirler, destek verebilirler ama bence iş müdahale etme, dediğim dedik boyutuna asla gelmemeli. Ailemin evleneceğim kişiyi sevmesini, arasının iyi olmasını ve onların görüşlerini tabi ki önemserim. Ama ailem onaylamazsa evlenmem de demem.” (K4).

“Aile müdahalesi değil de desteği olabilir. Destek olmayacaksa bir kenarda durulmalı. Ailemin kararı da şu açıdan önemli olabilir, gördüğü yanlışlar veya hatalar varsa beni aydınlatmaları.” (K5).

“Karardan ziya de onayları önemlidir. Çünkü evlilik her ne kadar iki işi arasında da olsa ailelerin varlığı göz ardı edilmemelidir. (Bazı istisnalar dışında tabi) Kişilerin aile oto yönetimine müdahale etmeyecek kadar fikir söylemleri danışmalar yapılabilir. Çünkü ev içi yaşam da ailemizin bizim onlara dışardan gösterdiğimiz, anlattığımız kadarıdır.” (K6).

“Aile tabi ki çok önemlidir. Bizden yaşça büyük olan insanların hayatta edindiği tecrübeler bize kıyasla çok fazladır. O yüzden sadece evlilikte değil genelde de onların laflarına kulak vermeliyiz ancak iki insan birbirine güven duyuyor ve sevgiyle bağlıysa, ikisi de kendini bu olgunlukta görüyorsa aileleri de ikna edebilirler diye düşünüyorum.” (K7).

“ Aile müdahalesi minimum derecede önemli olmalıdır. Çünkü asıl hayatı evlendiğimiz kişiyle kuruyoruz. Ailemin kararı evlilik kararımda önemlidir ama.” (K8).

“Bence ailelerin müdahalesi hiç olmamalı. Tavsiyeleri olmalı ki bu da seviyeli olmalıdır. İki yetişkin bireyin evliliği onların sorumluluğundadır.” (K9).

“Evlilik kararı bence büyük oranda bireysel olarak verilmesi gereken bir karar. Bunu bireyin kendisini gerçekleştirip kararlarını kendi verebilmesine bağlıyorum. Bu işlerde elbette aile yok sayılmaz ancak yine de karar çiftlerin olmalıdır. Evlilik için şuan deyim yerindeyse görücülerim geliyor ancak ailem kararı bana bırakıyor ve evlenmem için bir baskı kurmuyor. Sadece annem hayırlı biri varsa kaçırma her şey zamanında güzel diyor. Ancak ben hazır hissetmiyorum.” (K10).

3.8. İdeal Evlenme Yaşı

Günümüzde Türkiye’de ekonomik özgürlüğe sahip ve kariyer merkezli hayat kuran kadınların sayısının artması, eğitim olanaklarının her iki cinsiyet için de genişlemesi, tüketim davranışının ve yaşam biçiminin farklılaşması, yaşam standartlarının görece olarak yükselmesi, kentte yaşayanların sayısının artması gibi sıralanabilecek sosyal, ekonomik ve siyasal dönüşüm, bireylerin evlilik kararlarını ve beklentilerini etkilemektedir. Evlilikler konusunda farklılaşan bir konu evlenme yaşıdır.

Çoğunlukla sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik nedenlerle gerçekleşen erken yaş evliliklerinin günümüzde değiştiğini söylemek mümkündür. Değişen yaşam koşulları, bireyler için ideal evlenme yaşını etkilemekte, bireyler geçmişe kıyasla daha geç yaşta evlenmeyi tercih etmektedirler. Eğitim sürecinin uzun olması, iş bulma ve belli standartlarda hayat kurma kaygıları, bireylerin geç yaşta evlenmelerine neden olmaktadır. Bununla birlikte, özellikle çalışan ve kariyer sahibi kadınlar için evlenmek ve çocuk sahibi olmak birincil bir amaç olmamaktadır. Kadınlar arasında geç yaşta evlenme ve geç yaşta çocuk sahibi olmak yaygın bir pratiktir. Diğer bir değişim, eşler arasında-geçmişle kıyaslandığında-yaş farkının daha az olmasıdır. Erken yaş evlilikleri günümüzde sosyo-kültürel olarak az gelişmiş bölgelerde daha yaygındır. Bireylerin, evlenecekleri kişilerle ilgili kriterlerinde görelilik olarak bireysel tercihlerin belirleyici olması da, evlilikle ilgili kararlarda zaman zaman daha seçici olunduğuna dolayısıyla evliliğin de daha geç bir yaşta gerçekleşmesine gönderme yapmaktadır. Günümüzde kentsel ve bölgesel olarak geleneksel değerlerin belirleyiciliğini koruduğu toplumsal alanlar dışında, aile baskısı, ekonomik zorluklar, aile içi şiddet, akraba ile evlenmek zorunda bırakılmak gibi toplumsal baskının merkezileştiği evlilikler gerçekleşmemektedir. Söz konusu bu toplumsal dinamiklerin, bireylerin evlenme yaşlarını da belirlediğini söylemek gerekmektedir. Araştırmaya katılan kişiler, ideal evlilik yaşının –görüşmecilerin yanıtları ekseninde- “25-26”, “27-28”, “28-30”, “30 ve 30 üzeri” olması gerektiğini söylemişlerdir. Katılımcıların görüşleri şöyledir:

“Bence evliliğin bir yaşı yoktur. Doğru hissettiğin kişinin ne zaman karşımıza çıkmasına bağlıdır” (K2).

“Ergenlikten çıkma yaşı arttıkça bu da değişir benim için. Şuan 25 yaşındaki bir insan bile henüz ergenliğini atlatmamış olabiliyor. Bu yüzden cevabım olgunluğa eriştiği zaman olmalıdır.” (K5).

“Bence belli bir kimlik yaşından çok akıl yaşı kendine göre yeteceği bir olgunluğa geldiğine inanan bireylerin evliliklerinin ideal olacağını düşünüyorum. Sonuçta kadınlar için eşlerine annelik yapma kavramının erken olgunluk erkekler de ise geç olgunluk kavramlarının da bu mantık çerçevesinde değerlendire bilirim. Belli bir yaş kavramı için söyleyecek de olursak 28 derdim.” (K6).

“Eskiye nazaran çok farklılık gösteren sayılar olduğunu düşünüyorum ve günümüzde en mantıklı yaşlar bana göre 27,28 olmalıdır.” (K7).

“İdeal evlilik 20’li yaşların sonu, 30’lu yaşların başlangıcındadır. Çünkü erken evlenmenin saçma ve gereksiz olduğunu düşünüyorum. 18 yaşında evlenmek gibi mesela. Kariyer yapmalı önce, işi olmalı bir kişinin böylece kimseye bağımlı olmadan yaşamak zorunda kalmaz, kendi seçimlerini, kendi imkanlarıyla yaşar. Çünkü bu evliliğin bir sonu da gelebilir. Çocuğu varsa velayetini alabilmek için elinde bir işi olmalı insanın öyle değil mi?” (K8).

“Bence ideal evlilik yaştan ziyade kişilerin kendilerini gerçekleştirdiği neyi isteyip neyi istemediğini tam olarak bildiği, kendisini tanıdığı, hem kadın hem erkek için mesleğini eline aldığı, ekonomik özgürlüğünü eline aldığı bir dönemden sonra olmalıdır. Bu da ortalama kadınlar için 26 ve üzeri erkekler için 28 ve üzeri yaşlara tekabül ediyor. Erken yaştaki evliliklerin büyük bir oranı maalesef mutsuzluk dolu. Bunu çevremden de gözlemliyorum.” (K10).

3.9. Evlilikten Beklentiler ve Günümüzdeki Evliliklere Yönelik Görüşler

Günümüzde ilişki formlarındaki değişimler, bireylerin evlenme nedenlerini belirlemektedir. Bunun yanı sıra, bölgesel farklılıklar, yerleşim yeri, ailenin refah düzeyi gibi değişkenler, bireylerin evlenme nedenlerini ve tercihlerini belirleyen sosyo-kültürel unsurlardır. Geleneksel ve kapalı bir toplum yapısında, bireyin kendi isteği dışında gerçekleşen ve sosyo-ekonomik nitelikli bir alış-veriş olarak değerlendirilen evlilikler, modern dünyada bireysel tercihler ekseninde gerçekleşmektedir. Fiziksel çekicilik, duygusal yakınlık ve bağlılık, aşk, sevgi, saygı gibi unsurlar, bireylerin evlilik kararlarında daha belirleyici olabilmektedir. Dolayısıyla bireylerin ideal evlilik algıları da bu unsurlar etrafında

inşa edilebilmektedir. Sağlıklı bir evlilik, çiftlerin temel talebidir. Katılımcıların evlilikten beklentileri ve günümüzde yapılan evliliklere dair görüşleri şu şekildedir:

“ Sağlıklı bir şekilde evlilik yürütebilmenin sırrı iki tarafında saygılı olması, birbirlerine tahammülleri yüksek ve asla maddi kaygılarının bulunmamasıdır. Günümüzde yapılan evlilikler eğer mantık evliliği ise biraz daha uzun sürüyor fakat aşk evliliği ise kesin bitiyor. “ (K1).

“Saygı, sevgi ve sadakattir. Bana göre günümüzdeki evlilikler çok düşünülmeden birbirlerini çok fazla tanımadan yapılan evlilikler oluyor ve sonucu boşanmayla bitiyor.” (K2).

“Birbirine güvenmek, vakit ayırmak, birbirine ve hobilerine saygı duymak, birbirini desteklemek ve birbirine bir şeyler katabilmek. Bence bunlar en temel kuralları. Günümüzde yapılan çok güzel evliliklerde var, çok kötü evliliklerde var. Ama boşanmaların, aldatmaların çok yayıldığını düşünüyorum. Artık boşanmak eski zamana göre çok daha kolay geliyor sanırım insanlara. Belki de eskiden boşanmış derler laf eder diye insanlar boşanamıyordu ama sanki şimdi de insanların tahammül seviyeleri azaldı, birbirlerine saygıları kalmadı ve kafalarını bilgisayar televizyonlardan kaldırıp birbirlerine bakamaz oldular. Bunun tam tersi örneklerde var tabii. Günümüzde evlilik kavramı daha basit bir şey haline geldi bana kalırsa.” (K3).

“Saygı, saygı ve saygı. Çok önemli. Bunun devamında sevgi, sadakat de olmalı. Anlamsız, gösteri yapma amaçlı ve sevgisiz.” (K4).

“Paylaşmaktır. Hem de her şeyi bu bir acı da mutluluk da hayat da yaşam da ev de bardak da birlikte yapılan ve buna ayak uydurabilmek sevgiyi hala sıcak tutabilmek, öncelikler, yapılan hayat, birikim, planlar bence sağlıklı bir evlilik ortaya çıkarıyor. Birçoğunun kaçış olarak algılayan bir dönem de olduğumuzu düşünüyorum. Kişilerin evdeki baskı, maddiyat, işsizlik gibi konularda belli bir kendilerince cevap bulamayınca evliliklerin bu yönde seçenek olarak değerlendirdiklerini düşünüyorum. Aslında hiç kimse evlenmek zorunda değil ama içinde bulunduğumuz toplum da bizi belli bir yerden sonra mecbur hissettiriyor. Bunun sonucunda da zorla yaptırılmış bir işin sonuçlarını ya artı ya da eksi olarak görebiliyoruz.” (K5).

“Evliliği sağlıklı yürütebilmenin yolu sağlıklı insanlar tarafından yapılmasıdır. Herkes evlenecek diye bir düşüncenin olması, insanların bu olgunluğa eremeden evlenmek için baskı yapılması veya hiç evlenmemesi gereken insanları evliliğe zorlamak tamamen yanlıştır. Günümüz evliliklerini fazla bağlı göremiyorum. Zamanla bu konu da hafife alındı bence. Üzerinde daha çok düşünülmesi gereken ve daha temkinli yaklaşılması gereken bir konu ve şuanda bu kadar ciddiye alınmıyor maalesef.” (K6).

“Saygı, sevgi, empati ve sadakattir.” Bilinçsizce gerçekleşiyor günümüzde evlilikler. Özellikle küçük yaşlarda yapılan evliliklerin bir yıl sürmeden ayrılığa gitmesi söz konusu. Aşk, sevgi, merhamet gibi duyguların abartılarak mantıksız evliliklerin yapıldığı görüyorum çoğunlukla.” (K7).

“Güven, saygı, saf sevgi. Günümüzde evliliklerin aşırı derece ve gereksizce para ve gösteriş üzerine kuruluşu olduğunu düşünüyorum. Herkesin kendi düşünceleri ve zevkleri vardır kesinlikle yargılamıyorum ama o düğünlerde harcanan paralar yerine düğünü sade ama şık tutup mesela o parayla tatile çıkılabilir.” (K8).

“Evliliği bence sağlıklı yürütebilmenin ilk koşulu evlenmek için evlenmiş olmak değil enine boyuna düşünüp her yönüyle değerlendirip ömürlük bir evlilik niyetiyle yola çıkmış olmaktır. Bu yolda çiftlerin karşılıklarına çıkan zorlukları birlikte aşması birbirlerinin varlığından güç alması ve en önemli karşılıklı saygı, empati ve inancın olması evliliğin sağlıklı yürütülmesine olanak sağlayacaktır.” (K10).

3.10. Evliliğin Anlamı ve İdeal Evlilik Algısı

Bireylerin evlenme nedenleri sosyo-psikolojik ve ekonomik unsurlara göre farklılaşmaktadır. Evlilik sürecinde tarafların gereksinimlerinin karşılanması düzeyleri evliliğin devamlılığını belirlemektedir. Evlilikten sağlanan doyum, modern bireyin önemli sorunsallarından birisidir. Bu nedenle evlilik sürecinde eşler arasındaki ilişkinin niteliği önemlidir. Türkiye’de neo-liberal ekonomik politikalarla dönüşen sosyo-kültürel yaşam bireylerin evlilik tercihlerini değiştirmiştir. Demografik, teknolojik ve toplumsal değişme, bir yandan bireyselleşme yönündeki pratiklerin diğer yandan gelenekselliğin devam ettirildiği bir ilişkiel sistem yaratmıştır. Hızlı kentleşme, iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, sosyal medya kullanımının yaygınlaşması, artan mobilite, sosyal ve kültürel hayatın farklılaşmasına mukabil bu alanlara katılımın artması gibi unsurlar geçmişle kıyaslandığında evliliğe atfedilen anlamı değiştirmiştir. Toplumsal alanda hakim olan demokratikleşme çabaları, evlilikle ilgili beklentilerde daha eşitlikçi tutumların öne çıkmasına zemin hazırlamıştır. Cinsiyet rollerinde çağdaş ölçütler ve çağdaş yaşam koşulları, normları belirleyici olmuştur. Yaşanılan kültür ve bireyin toplumsal statüsü, evlilik algısını belirlemektedir. Bireyler artık sosyo-kültürel yaşamlarını yerel bağlamın dışındaki değerler ve pratiklerle biçimlendirmektedir. Bireylerin ilişki ve etkileşim biçimleri, özellikle iyi eğitilmiş, iyi meslek sahibi ve iyi bir yaşam standardına sahip olma bağlamındaki hedefleriyle paralel şekilde geliştiğinden, küresel dünyadaki enformasyon akışı karşısında pek çok birey tepkisiz kalamamaktadır. Bugünümü dünyasında sadece yerele değil küresel alandaki gelişmelere duyarlılığı ve farkındalığı yüksek geniş bir kitle vardır. Evlilikten beklentilerin değişmemesi de bu mobil hayatta söz konusu olmamaktadır. Bireyler, kendi tercihleri odağında daha seçici davranabilmektedir. Dolayısıyla da ideal evlilik algısı üzerine inşa edilen evlilikler, çağdaş birey için önemli bir sorunsaldır. Evlilikler artık, pek çok kişi açısından sosyal, kültürel ve ekonomik yatırım olarak değerlendirilebilmektedir. Bu bağlamda geçmişte olduğu gibi din, ırksal ve etnik benzerlik gibi unsurlara dayalı evliliklerden ziyade aşk, sevgi, saygı, paylaşım, fiziksel çekicilik, anlaşma, sağlıklı iletişim kurma becerisi, renklilik, mizahi özellikler, kendini geliştirmiş olma, maddi koşullar, yaşam standardı, toplumsal konum gibi çoğaltabileceğimiz psiko-sosyal özelliklerin önemsendiği görülmektedir. Elbette ki bu özelliklerin öne çıkması, geleneksel değerlerin bütünüyle yerinden edildiğini göstermemektedir.

Katılımcıların evliliğin anlamına dair görüşleri şöyledir:

“Birbirini çok seven iki insanın hayatlarını birleştirmesi, içgüdüsel üreme isteği sonucu alınan karar, yalnız kalma korkusu sonucu biri ile hayatını birleştirmek, çeşitli kişisel çıkarlar gözetken karşı taraftan yarar sağlama amacı ile alınan karar. İdeal bir evlilik birbirini tanıyan, birbirine saygı duyan sevgi besleyen sorumluluk sahibi ve iyi ebeveyn olabilecek insanlar arasında olmalıdır.” (K1).

“Evlilik bana göre birbirine saygı duyan ve seven insanların edebi birlikteliğidir. İdeal bir evlilik eşit olmalıdır. Kadın ve erkek her konuda eşittir. Ne erkeğin bir üstünlüğü olmalıdır ne de kadının. Günümüz toplumdaki gibi erkek adam sofraya mı kurar? Algısı olmamalıdır. Kadın ne yapıyorsa erkek de aynı şekilde her şeyi yapmalıdır aynı şey kadın için de geçerlidir.” (K2).

“Bence evlilik aile olmaktır hatta bir olmaktır. Başka kimseye ihtiyaç duymamak, huzur alanını yaratmak, hayatın getirdiği yükü, mutluluğu paylaşmak her şeyin altından beraber kalkmaktır. Ama bunların tabii ki bir imza olmadan da yapılabileceğini düşünüyorum. Evlilik daha çok işin toplum önündeki resmiyeti bana göre. İdeal evlilik, gerçekten birbirine değer veren, arkadaş, aile, sevgili olmayı becerebilen kişiler arasında olmalıdır ve kesinlikle emin duygularla yapılmalıdır. Evlenmeden önceki halinden daha fazla artı koyabiliyorsan kendine, hayatın tadını daha çok çıkarabiliyorsan, artık her şeyi tek değil birlikte yapmak istiyorsan, başkasına ihtiyaç duymuyorsan, sırdaş, arkadaş, aile olabiliyorsan, sevgisini hep hissediyorsan, geleceğini görüp onunla konuşabiliyorsan, hayallerine hep onu katıyorsan ve tüm bunlar karşılıklıysa kesinlikle ideal evliliktir.” (K3).

“Çocuk yapmak için bir araya gelinen birliktelik. İdeal bir evlilik kavramı mantıklı bir kavram değil bana göre. Hayatının geri kalanını paylaşacağın insanı bir kalıba sokmak gibi olur. O yüzden bana göre ideal bir evlilik kavramı yok.” (K4).

“Bana göre evlilik bir kumardır. Hayatın olağan akışına uygun bir yolda mücadelelerle dolu olan iyi günü kötü günü hastalığı sağlığı hep bir arada yaşayabilen ömrünü ailesine adayan bir insanoğlunun soy ağacının üremesidir. İdeal evlilik iki tarafında ideal çıkarlar doğrultusunda olmalıdır. İdeal çıkarların karşılanması her türlü ilişki de olduğu gibi evlilikte de çıkarların olması normaldir. Alttan almaktır. Ne cinsellik, ne maddiyat, üçüncü kişiler her şey aslında evlilikten çiftler arası beklentilerin bilinciyle ilerlemesi doğrultusunda uyumun sağlanarak ideal bir süreç de gideceğini düşünüyorum. Bu durumu aslında anlayışın, samimiyetin, farkındalığın, kabulleniş olarak da yorumlayabilirim.” (K5).

“Evlilik, hayatta bir zaman sonra insanların artık belli bir olgunluğa gelerek daha fazla sorumluluk almayı göze alıp bunun için attığı bir adımdır. İdeal bir evlilikte tabii ki müşterek bir hayat sürülmelidir. İki insanında birlikte güzel bir yaşamı paylaştığı gibi kendileri de özel alanlarına sahip çıkıp bu durumdan memnun oldukları yaşam biçimi bana göre en ideal evlilihtir.” (K6).

“Hayatını sürdürebileceğin hayat ve yol arkadaşın olabilecek biriyle bir ömür geçirmektir. İdeal evlilik saygı ve sevgi çerçevesinde ve karşılıklı güven sadakat içinde hayat standartlarının yetebilecek düzeyde olmasıdır.” (K7).

“Evlilik sadece aynı evi, yastığı ve soyadını paylaşmak olmamalıdır. Karı-koca olmanın yanı sıra iki dost olabilmeli insan. Karşılıklı oturup bir yemek yenildiğinde konuşacak bir şeyleri olmalı çiftlerin. Paylaşım olmalıdır. Vakit geçirebilmelidir sıkılmadan, eğlenebilmelidir birlikte.” (K8).

“Evllenme süreci içinde evliliğin gelişmesinde olabilecek tüm olasılıkları düşünürüm. Çünkü küçük yaşından itibaren ailem ve başka çevremden insanların boşanma süreçleri ile karşı karşıya kaldım. Bu yüzden evleneceğim kişide onaylayacağım ilk şey karşılıklı anlayıştır. Sevgiden önce bana vereceği güven ve saygı önemlidir. Bunlar olduğu sürece evliliğin daha verimli olacağını düşünüyorum.” (K9).

“Evlilik bence oldukça önemli bir konu. Evlilik kolay verilebilecek bir karar değil. Çevremde benden yaşça çok küçüklerin evlendiğini görüyorum ve anlam vermekte zorlanıyorum kendilerini nasıl hazır hissettikleri nasıl emin olduklarıyla ilgili. Evlilik önce elenip sık dokunacak bir karar bence. İnsanın ömrünü paylaşmak istediği kişiye karar vermesi o kişiden emin olması çok önemli ve zor bir süreç. İdeal bir evlilik konusuna gelince, ideal bir evlilik bence ev arkadaşlığına dayanan duygusal bir bağ gibi olmalı. Evdeki tüm işler ortak yürütülmeli, iş paylaşımı olmalı. Sonrasında eşinle bolca gezebiliyorsan her şeyi onunla paylaşabiliyorsan sorunları birlikte aşılabiliyorsan o evlilik idealdir benim için.” (K10).

4. SONUÇ VE TARTIŞMA

Günümüz toplumsal dinamikleri çerçevesinde, aile ve evlilik gibi kavramlara yaklaşımlar farklılaşmıştır. Bu farklılığı yaratan sosyo-ekonomik, kültürel ve siyasal dinamiklerdir. Değişimin en görünür alanlarından birisi, kadın ve erkek arasındaki eşitliklerin ya da eşitsizliklerin sergilendiği evlilik ilişkisidir. Geçmişte geleneksel kategorilerin yönlendiriciliğinde kurulan evlilikler, günümüzde çağdaş toplumun, bireyin ekonomik, sosyal ve duygusal dünyasında yarattığı değişimlerin etkisiyle gerçekleştirilmektedir. Katılımcıların verdikleri yanıtlara göre, evlilikteki sorumlulukların paylaşımı konusunda daha eşitlikçi bir tutumun hakim olduğu söylenebilir. Cinsiyet rolleri, bireyin içinde bulunduğu farklı sosyo-ekonomik, siyasal ve değersel düzlemi içerisinde yeniden tanımlanmaktadır. Kadını sadece ev içi alanla tanımlayan geleneksel söylemler, özellikle, küreselleşme ile birlikte yaşanan hızlı değişimlerle, kadının iş hayatında aktif olmasıyla ve buna mukabil ekonomik özgürlüğe sahip olmasıyla farklılaşmıştır. Evlilik vasıtasıyla, eşitlikçi rollerin hakim olduğu ortak bir hayatı paylaşmak, günümüzde çoğu birey için önem arz etmektedir. Yaşadığımız dünyada kadın ve erkek arasındaki eşitsizliği devam ettirecek tarzda yaklaşımların bütünüyle ortadan kalktığını söylemek her

ne kadar zor olsa da, iş, meslek, eğitim, sağlık, sosyal ve kültürel yaşama katılım, kariyer gibi alanlardaki kadınların etkin konumları dikkate değer bir farklılığa işaret etmektedir. Düzenli gelir getiren bir işte çalışmak, mesleki alanda kendisini geliştirmek, uzun süreli çalışma deneyimine ve ekonomik olarak düzenli bir gelire sahip olmak, eğitim aldığı alanda kişisel vasıflarını zenginleştirerek kendini gerçekleştirmek gibi amaçlar, pek çok birey için elzemdir. Bireyin sosyal alanda var olma mücadelesi sadece mesleki alanda değil, sosyal ve kültürel alanlarda da iyi bir yaşam stratejisi oluşturmak üzerine şekillenmektedir. Dolayısıyla, bireylerin kurdukları ilişkilerin içerimini de bu dinamikler belirlemektedir diyebiliriz. Araştırmaya katılan kişilerden elde edilen yanıtlarda da görüldüğü üzere daha çok bireyler, doyurucu ve güvenli hissedecekleri ilişkiler kurma eğilimindedir. Aynı zamanda, ilişkinin başlaması ve sürdürülmesi konularında görece olarak daha özgür hareket etmektedirler. Günümüzde aile ve evlilik ilişkisini olumlu/olumsuz şekilde etkileyen maddi sorunlardır. İş düzensizliği, belirsiz mesleki konum, sosyal güvenlik, ekonomik yoksunluk, düşük refah düzeyi ve yaşam standardı, geçim sorunları gibi ekonomik yapıdan beslenen konular, bireylerin evlilik kararlarını büyük ölçüde etkilemektedir. Ekonomik sorunların yanı sıra evlilik ilişkisini etkileyen diğer konu iletişimsel düzeydir. Bireyin kendini tanımladığı ve ifade ettiği alanlar, çağdaş yaşam değerleri üzerine kuruludur. Kişisel ilişkiler giderek daha karmaşık bir hal almaktadır. Bireysel hedefler, ilişkinin sürdürülebilirliğini olumlu ya da olumsuz etkileyebilmektedir. Kadın ve erkek arasında yaşanan çıkar çatışmaları yaşadığımız dünyada yoğun ve karmaşık olmakla birlikte ilişki içinde olan taraflar açısından yıkıcı sonuçlara yol açabilmektedir. İlişkilerin bu karmaşık doğası, günümüzde bireylerin evlilikle ilgili beklentilerini de şekillendirmektedir.

KAYNAKÇA

- Allen, D. W. (1998). "No-Fault Divorce In Canada: Its Causes And Effect," **Journal Of Economic Behavior And Organization**, 27, 89-129.
- Aytaç, M. (2002). "Çocuğun Yargısal Süreçte Görüşlerini İfade Etme Ve Katılım Hakkı Yönünden Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi", **Adalet Dergisi**, 93/11, ss.15-25.
- Beck, U.; Gernsheim, R.E. (2017). "Aşkın Olağan Karmaşası", Anthony Giddens (Ed.) **Sosyoloji Başlangıç Okumaları İçinde** (191-201) Çev. Günseli Altaylar, Say Yayınları, Ankara.
- Bouteillec, N. L; Bersbo, Z.; Festy, P. (2011). "Freedom To Divorce Or Protection Of Marriage? The Divorce Laws In Denmark, Norway, And Sweden In The Early Twentieth Century, **Journal Of Family History**, 36(2), 191-209.
- Cooke, L. P. (2006). "Doing Gender In Context: Household Bargaining And Risk Of Divorce In Germany And The United States, **American Journal Of Sociology**, 112 (2), 442-472.
- Demirkan, S.Y;Ersöz, G.; Şen,R.B; Ertekin, E.; Sezgin, Ö; Turgut, A. M.; Şehitoğlu, N. (2009). **Boşanma Nedenlerinin Araştırılması**, Başbakanlık Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.
- Eisenstadt, S. N. (2014). **Modernleşme Başkaldırı Ve Değişim**, Doğu Batı Yayınları, Ankara.
- Featherstone M. (2005). **Postmodernizm Ve Tüketim Kültürü** (Çev. Mehmet Küçük), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Giddens, A. (1993). **Sosyoloji Eleştirel Bir Yaklaşım** (Çev. M.Ruhi Esengün ve İsmail Öğretir), İhtar Yayınları, İstanbul.
- Giddens, A. (2000). **Sosyoloji**, Ayraç Yayınevi, Ankara.

- Giddens, A. (2017). **Sosyoloji Başlangıç Okumaları** (Çev. Günseli Altaylar), Say Yayınları, İstanbul.
- Goode, W.J. (1962). "Marital Satisfaction And Instability: A Cross-Cultural Class Analysis of Divorce Rates." **International Social Science Journal**, 14(3), 544- 567.
- Kandiyoti, D. (1984). **Aile Yapısında Değişme Ve Süreklilik: Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım**, Türkiye'de Ailenin Değişimi, TSBD Yayınları, Ankara.
- Kumar, K. (2010), **Sanayi Sonrası Toplumdan Post-Modern Topluma Çağdaş Dünyanın Yeni Kuramları** (Çev. Mehmet Küçük), Dost Kitabevi, Ankara.
- Levy, M.J. (1996) **Modernization And The Structure Of Societies The Organisational Contexts Of Societies**, Routledge, New York. (<https://doi.org/10.4324/9780429335297>).
- Lloyd, S.; Zick, C. D. (1986). "Divorce At Mid And Later Life:Does The Emprical Evidence Support The Theory?", **Journal Of Divroce**, 9 (3), 89-102.
- Parrillo, V. N. (2002). **Contemporary Social Problems**, Boston, USA.
- Rogers, S.J.; Deboer, D.D. (2001). "Changes İn Wives' Income: Effects On Marital Happiness, Psychological Well-Being, And The Risk Of Divorce", **Journal Of Marriage And Family**, 63 (2), 458-472.
- Simmel, G. (2009). **Bireysellik Ve Kültür** (Çev. Tuncay Birkan), Metis Yayınları, Ankara.
- Yıldırım, A. (2004). **Sıradan Şiddet Türkiye'ye Özgü Olmayan Bir Sorun: Kadına Ve Çocuğa Yönelik Şiddetin Toplumsal Kaynakları**, Boyut Kitapları, İstanbul.